

**UCHWAŁA NR XXX /190/2017
RADY MIEJSKIEJ W STĄPORKOWIE**

z dnia 13 lutego 2017 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Stąporków na lata 2017-2020

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9 i art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r. poz. 446 t.j.) oraz w związku z art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 t.j.) a także po zasięgnięciu opinii Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach, Rada Miejska w Stąporkowie uchwała, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Stąporków na lata 2017-2020”, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Stąporkowa.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Świętokrzyskiego.

Przewodniczący Rady
Miejskiej

Jacek Kołodziej

Uzasadnienie

Zgodnie z art. 87 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 t.j.) zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami. Program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Stosownie do art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podstawę do sporządzenia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Stąporków na lata 2017-2020 zwanego dalej „Programem”, stanowiła Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Stąporków.

Celem opracowania Programu jest określenie zasadniczych kierunków działań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego występującego w granicach administracyjnych Gminy.

Świętokrzyski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Kielcach w piśmie z dnia 24.01.2017 r. znak: IN-UR.5120.2.8.2016-2017 stwierdził, iż Program spełnia wszystkie wymagane kryteria konserwatorskie w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Biorąc pod uwagę powyższe należy uznać, że podjęcie uchwały jest zasadne.

*Załącznik do Uchwały Nr XXX/190/2017
Rady Miejskiej w Stąporkowie
z dnia 13 lutego 2017 r.*

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

SPIS TREŚCI

1. Wstęp
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego
  - 4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami
  - 4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego
  - 5.1. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)
  - 5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Stąporków
    - 5.2.1. Historia Miasta i Gminy Stąporków
    - 5.2.2. Pomniki przyrody i rezerваты przyrody na terenie Gminy Stąporków
    - 5.2.3. Szlaki turystyczne na terenie Gminy Stąporków
    - 5.2.4. Miejsca pamięci narodowej na terenie Gminy Stąporków
    - 5.2.5. Dziedzictwo niematerialne
  - 5.3. Krajobraz kulturowy Gminy Stąporków
    - 5.3.1. Zabytki nieruchome z terenu Gminy Stąporków wpisane do rejestru zabytków
    - 5.3.2. Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Stąporków
    - 5.3.3. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla Gminy Stąporków
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń
7. Założenia programowe: priorytety, kierunki działań i zadania
8. Instrumentarium realizacji Programu Opieki nad Zabytkami
9. Zasady oceny realizacji Programu Opieki nad Zabytkami
10. Źródła finansowania Programu Opieki nad Zabytkami
11. Realizacja przez Gminę Stąporków zadań z zakresu ochrony zabytków
12. Podsumowanie
13. Bibliografia
14. Spis tabel
15. Spis rysunków
16. Spis fotografii

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

1. Wstęp

Przedmiotem **Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Stąporków na lata 2017-2020** jest problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy Stąporków.

Celem opracowania *Programu* jest określenie głównych zasad i kierunków działań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami. Ma na celu poprawę stanu zasobów środowiska kulturowego, promocję zabytków z terenu Gminy, tworzenie programów edukacyjnych, budowanie tożsamości lokalnej i kulturowej, jak również pobudzanie aktywności lokalnej społeczności.

Gminny Program określa stan, do którego należy dążyć w zakresie opieki nad zabytkami, wskazuje zadania konieczne do zrealizowania. Określa także potrzeby rewitalizacyjne, założenia organizacyjne, promocyjne jak również możliwości finansowania prac konserwacyjnych. Wraz z *Gminną Ewidencją Zabytków Gminy Stąporków* przyjętą Zarządzeniem Nr 0050.168.2016 Burmistrza Stąporkowa z dnia 31 października 2016 r. będzie materiałem, który zobrazuje lokalnej społeczności, jak również szerszemu gronu potencjalnych odbiorców dziedzictwo kulturowe Gminy Stąporków.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami sporządzany jest przez Burmistrza na okres 4 lat, a po uzyskaniu pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków zostanie przyjęty przez Radę Miejską w Stąporkowie oraz ogłoszony w Dzienniku Urzędowym Województwa Świętokrzyskiego. Co dwa lata Burmistrz sporządza sprawozdanie z realizacji *Programu*, które przedstawia Radzie Miejskiej.

Gminny Program Opieki na Zabytkami Gminy Stąporków na lata 2017-2020 został opracowany na podstawie *Poradnika Metodycznego - Gminny Program Opieki nad Zabytkami* opracowanego przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie (2008 r.).

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. *o samorządzie gminnym* (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 446 z późn. zm.) do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, m.in. sprawy kultury, a więc bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Zgodnie z art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz. U. 2014 r. nr 1446 z późn. zm.) Burmistrz sporządza na okres 4 lat Gminny Program Opieki nad Zabytkami.

Art. 87 ust. 2 ww. ustawy, wyznacza cele opracowania programu opieki nad zabytkami, są to:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały ujęte w następujących aktach prawnych:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, z późn. zm.), a w szczególności:

Art. 5 – Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Art. 6 ust 1 – Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.

Art. 86 – Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2014 r. nr 1446 z późn. zm.), będąca głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków. Należy przywołać następujące art. ww. ustawy:

Art. 3 – określa pojęcia użyte w ustawie takie jak: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, badania architektoniczne, badania archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie.

Art. 4 – ochrona zabytków polega na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 6 – ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan

- 1) **zabytki nieruchome** będące krajobrazami kulturowymi, układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi, dziełami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego, obiektami techniki (zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi), cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

zaprojektowanej zieleni, miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

- 2) **zabytki ruchome** będące dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób je tworzących, numizmatami oraz pamiątkami historycznymi (militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami), wytworami techniki (urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego), materiałami bibliotecznymi (zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o *bibliotekach*); instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi, przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) **zabytki archeologiczne** będące pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyskami, kurhanami, reliktnymi działalnościami gospodarczej, religijnej i artystycznej,
- 4) **nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne** nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Art 7 – definiuje formy ochrony zabytków, którymi są:

- 1) wpis do rejestru zabytków,
  - 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
  - 2) uznanie za pomnik historii,
  - 3) utworzenie parku kulturowego,
  - 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Art. 16 ust. 1 – Rada Gminy, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Art. 17 – na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego (z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1 ustawy); zasad i warunków sytuowania małej architektury; składowania lub magazynowania odpadów.

Art. 18

1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w pkt 1, w szczególności:
  - 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
  - 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
  - 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

Art. 19

1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę: zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, parków kulturowych.
  - 1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.
  - 1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności ochronę zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia, ochronę zabytków nieruchomości, innych niż wymienione znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.
2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.
3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 20 – projekty i zmiany planów zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

Art. 21 – ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Art. 22

1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.
2. Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.
3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy..
5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:
  - 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
  - 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
  - 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.
6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych.

Art. 89 – organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 446 z późn. zm.). Zgodnie z **art. 7 ust. 1 pkt 9** – zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy m.in. kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 290, z późn. zm.), która normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach.

Normuje również prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym objętym ochroną zabytków, zgodnie z **art. 39**:

1. Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.
2. Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków.
3. W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.
4. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, o których mowa w ust. 3, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych.

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 778, z późn. zm.).

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

Ustawa określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy przyjmując ład przestrzenny i zrównoważony rozwój za podstawę tych działań.

Art. 1 ust 2 - w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się m.in. wymagania ładu przestrzennego, w tym urbanistyki i architektury, walory architektoniczne i krajobrazowe czy wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Art. 2 pkt. 10) definiuje *dobra kultury współczesnej* jako niebędące zabytkami dobra kultury, takie jak pomniki, miejsca pamięci, budynki, ich wnętrza i detale, zespoły budynków, założenia urbanistyczne i krajobrazowe, będące uznanym dorobkiem współcześnie żyjących pokoleń, jeżeli cechuje je wysoka wartość artystyczna lub historyczna.

Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2015 r. poz. 1777, z późn. zm.), która określa zasady i tryb przygotowania, prowadzenia i oceny rewitalizacji.

Art. 2. ust. 1 - Rewitalizacja stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji.

Art. 10 ust 2 - Obszar rewitalizacji nie może być większy niż 20% powierzchni gminy oraz zamieszkały przez więcej niż 30% liczby mieszkańców gminy. Obszar rewitalizacji może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic.

Wójt, burmistrz albo prezydent miasta, po podjęciu przez radę gminy uchwały o przystąpieniu do sporządzania gminnego programu rewitalizacji zgodnie z **art. 17 ust 2 pkt 4) ppkt b)** występuje o zaopiniowanie projektu gminnego programu rewitalizacji (w przypadku gdy jest to uzasadnione specyfiką obszaru rewitalizacji) do właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków – w zakresie form ochrony zabytków.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się w następujących ustawach:

1. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. **Prawo ochrony środowiska** (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 672, z późn. zm.);
2. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. **o ochronie przyrody** (t.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 1651, z późn. zm.);
3. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. **o gospodarce nieruchomościami** (t.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 1774, z późn. zm.);
4. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. **o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (t.j. Dz. U. z 2012 r. poz. 406, z późn. zm.);
5. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. **o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie** (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 239, z późn. zm.).

Zasady ochrony zabytków, znajdujących się w muzeach i bibliotekach, zostały określone w następujących ustawach:

1. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. **o muzeach** (t.j. Dz. U. z 2012 r. poz. 987, z późn. zm.);

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

2. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. **o bibliotekach** (t.j. Dz. U. z 2012 r. poz. 642, z późn. zm.).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. **o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach** (Dz. U. z 2016 r. poz. 1506, z późn. zm.).

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Stąporków na lata 2017-2020 stanowi nawiązanie do programów i strategii dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego na szczeblu krajowym, wojewódzkim oraz lokalnym.

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017 został utworzony na podstawie art. 84 i 85 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i przyjęty Uchwałą Rady Ministrów Nr 125/2014 z dnia 24 czerwca 2014 r. Program jest punktem odniesienia dla działań podejmowanych na rzecz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na poziomie wojewódzkim i lokalnym.

Celem głównym Krajowego Programu jest: **wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków.**

Cel ten jest wdrażany poprzez następujące cele szczegółowe:

- 1) wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce,
- 2) wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków,
- 3) tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.

Zagadnienia horyzontalne (wiodące) przedstawione w Krajowym Programie to:

- 1) podniesienie sprawności i skuteczności działań organów ochrony zabytków, w tym jakości merytorycznej decyzji administracyjnych (szkolenia, standaryzacja działań, itp.),
- 2) porządkowanie rejestru zabytków oraz stworzenie oceny stanu zachowania zabytków nieruchomych,
- 3) zwiększenie uspołecznienia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami poprzez współpracę i konsultacje z lokalną społecznością, organizowanie konkursów, współpracę z mediami,
- 4) wdrożenie procesów kształtowania postawy krajobrazowej wśród organów ochrony zabytków,
- 5) zwiększenie zaangażowania samorządów w ochronę i opiekę nad zabytkami oraz wzmocnienie zaangażowania społecznego na rzecz ochrony zabytków, w tym propagowanie tworzenia parków kulturowych.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 została przyjęta przez Radę Ministrów 21 września 2004 r. i została rozwinięta w 2005 r. dokumentem **Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020.**

Misją Narodowej Strategii jest: **zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów.**

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

Celem strategicznym jest **zrównoważenie rozwoju kultury w regionach**, natomiast cele szczegółowe są następujące:

- 1) wzrost efektywności zarządzania kulturą,
- 2) zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju i dostępie do kultury,
- 3) wzrost udziału kultury w PKB,
- 4) zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków,
- 5) modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury,
- 6) wzrost uczestnictwa w kulturze.
- 7) rozwój szkół artystycznych i zwiększenie liczby godzin edukacji kulturalnej w programach szkolnych,
- 8) efektywna promocja twórczości,
- 9) promocja polskiej kultury za granicą,
- 10) ochrona własności intelektualnej i walka z piractwem,
- 11) wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury,
- 12) rozwój przemysłów kultury (kinematografia, media, design, wydawnictwa, fonografia).

4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Ogromnym atutem regionu świętokrzyskiego jest jego dziedzictwo kulturowe kształtowane od wielu wieków w sferze architektury, kultury czy gospodarki. Na wzrost atrakcyjności regionu z pewnością mają wpływ zabytki sakralne, obiekty świeckie, obszary urbanistyczne, liczne zabytki techniki czy zabytki ruchome eksponowane w muzeach.

Od kilku lat województwo świętokrzyskie umacnia swój wizerunek regionu atrakcyjnego turystycznie, promowane są też pobyty krótkoterminowe czy weekendowe.

Teren województwa świętokrzyskiego dzięki regionalnym legendom jest regionem niezwykłym, tajemniczym i magicznym. Nawiązaniem do tych legend jest hasło promocyjne **Świętokrzyskie czaruje – poleć na weekend!** oraz logo województwa świętokrzyskiego – litera „Ś” przypominająca czarownicę.

Rys. 1. Logo województwa świętokrzyskiego

Źródło: Regionalna Organizacja Turystyczna Województwa Świętokrzyskiego

Nawiązaniem do hasła promocyjnego województwa świętokrzyskiego jest hasło, które promuje Gminę Stąporków – **Stąporków – piekielnie czarująca Gmina.**

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

Dla województwa świętokrzyskiego oraz powiatu koneckiego opracowano następujące programy i strategie:

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Świętokrzyskiego na lata 2013-2016 został przyjęty Uchwałą nr XXIX/524/13 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 25 marca 2013 r.

Najważniejszym założeniem *Programu* jest ochrona dziedzictwa i krajobrazu kulturowego województwa świętokrzyskiego w celu zachowania dla przyszłych pokoleń oraz budowanie tendencji sprzyjających rozwojowi regionu oraz integracja lokalnej społeczności poprzez poszerzanie wiedzy o zabytkach i sposobach ich ochrony.

Celem generalnym *Programu* jest: **ochrona i zachowanie materialnego oraz niematerialnego dziedzictwa kulturowego województwa świętokrzyskiego.**

Cele szczegółowe oraz kierunki ich działań są następujące:

- 1) Ochrona i zachowanie dziedzictwa oraz krajobrazu kulturowego.

Kierunki działań:

- rozpoznanie i dokumentacja zasobów zabytkowych,
- ochrona zabytków ruchomych, nieruchomych, archeologicznych, oraz zabytkowych układów architektonicznych,
- stwarzanie warunków dla powstania i rozwoju parków kulturowych oraz ochrona krajobrazu kulturowego.

- 2) Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału dziedzictwa kultowego.

Kierunki działań:

- poprawa dostępu do zasobów dziedzictwa,
- promocja zasobów dziedzictwa kulturowego,
- wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego w rozwoju regionalnym.

- 3) Tworzenie warunków do wzmacniania tożsamości regionalnej w oparciu o dorobek kultury materialnej i niematerialnej.

Kierunki działań:

- kultywowanie tradycji w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego, popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym.

Do realizacji tych celów niezbędne jest:

- 1) zintegrowanie działań jednostek samorządowych, instytucji rządowych, kulturalnych, oświatowych i badawczych, organizacji pozarządowych oraz właścicieli prywatnych obiektów zabytkowych,
- 2) podjęcie działań hamujących degradację środowiska kulturowego oraz podjęcie działań przywracających wartość obszarom i obiektom zabytkowym,
- 3) kształtowanie poczucia tożsamości kulturowej województwa oraz konieczności zachowania dziedzictwa wśród mieszkańców,
- 4) właściwe wykorzystanie środków zewnętrznych.

Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020 została przyjęta Uchwałą nr XXXIII/589/13 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 16 lipca 2013 r.

Wizja *Strategii* jest następująca: **Świętokrzyskie – region zasobny w kapitał i gotowy na wyzwania.**

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

Natomiast misją Strategii jest: **pragmatyczne dążenie do najpełniejszego i innowacyjnego wykorzystania przewag i szans, odwrócenia niekorzystnych tendencji demograficznych oraz podniesienia jakości życia mieszkańców przy jednoczesnej dbałości o stan środowiska.**

Powyższa misja będzie się odbywać poprzez realizację następujących celów szczegółowych skoncentrowanych na:

- 1) poprawie infrastruktury regionalnej,
- 2) kluczowych gałęziach i branżach dla rozwoju gospodarczego regionu,
- 3) budowie kapitału ludzkiego i bazy dla innowacyjnej gospodarki,
- 4) zwiększeniu roli ośrodków miejskich w stymulowaniu rozwoju gospodarczego regionu,
- 5) rozwoju obszarów wiejskich, ekologicznych aspektach rozwoju regionu.=

Działania *Strategii* mają m.in. zaowocować wzbogaceniu oferty turystycznej regionu świętokrzyskiego wykorzystującej bogate dziedzictwo kulturowe regionu.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego został przyjęty Uchwałą Nr XLVII/833/14 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 22 września 2014 r.

Plan określa długofalowe cele i kierunki wojewódzkiej polityki przestrzennej, przedstawia jednocześnie wizję zagospodarowania przestrzennego województwa świętokrzyskiego na najbliższe 25-30 lat. Wraz z przywołaną wyżej *Strategią Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020* będzie stanowić podstawę zintegrowanego systemu zarządzania województwem, który będzie łączył instrumenty gospodarki przestrzennej z instrumentami rozwoju społeczno-gospodarczego.

Strategiczną misją *Planu* jest: **Wzmocnienie spójności terytorialnej regionu oraz konkurencyjności jego struktur funkcjonalnych drogą poprawy dostępności komunikacyjnej, zwiększenia wpływu miast na sąsiadujące obszary wiejskie, a także ułatwienia dostępu społeczeństwa do rynków pracy i wyżej zorganizowanych usług.**

Celem generalnym natomiast jest: **Kształtowanie zrównoważonej, harmonijnej struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa świętokrzyskiego, sprzyjającej poprawie atrakcyjności i spójności terytorialnej regionu oraz efektywnemu wykorzystaniu jego potencjałów rozwoju, przy jednoczesnym wsparciu dla rozwiązań innowacyjnych i przyjaznych środowisku przyrodniczemu.**

Jednym z celów *Planu* jest **Ochrona i racjonalne zagospodarowanie zasobów przyrodniczych i dóbr kultury, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju**, dla którego jednym z priorytetów jest **ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego oraz racjonalne wkomponowanie zabytków w przestrzeń turystyczną.**

Strategia Rozwoju Powiatu Koneckiego do roku 2020 została przyjęta Uchwałą nr XLIII/40/2014 Rady Powiatu w Końskich z dnia 30 października 2014 r.

Wizją powiatu jest: **Powiat konecki przyjaznym miejscem do zamieszkania, prac i spędzania wolnego czasu.**

Misja Powiatu jest następująca: **Tworzenie warunków zrównoważonego rozwoju powiatu koneckiego w celu poprawy poziomu życia jego mieszkańców poprzez wykorzystanie potencjału gospodarczego, przyrodniczo-kulturowego oraz turystycznego.**

Strategia powiatowa obejmuje sfery przestrzenno-środowiskową, gospodarczo-inwestycyjną, społeczną oraz bezpieczeństwa publicznego.

W analizie SWOT sfery przestrzenno-środowiskowej powiatu koneckiego wskazano m.in.:

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

- słabe strony – niedostateczna dbałość o zabytki, niedostateczne zagospodarowanie turystyczne oraz niewielka ilość produktów turystycznych,
- mocne strony – dobre warunki przyrodnicze i kulturowe do rozwoju turystyki,
- szanse – rozwój turystyki i rekreacji w miejscach o znaczącym potencjale przyrodniczym i kulturowym,
- zagrożenia – niepełne wykorzystanie walorów turystycznych i krajobrazowych.

Celem strategicznym sfery przestrzenno-środowiskowej powiatu koneckiego jest: **rozwój głównych gałęzi branż stanowiących o potencjale powiatu oraz poprawa infrastruktury lokalnej.**

Jednym z celów operacyjnych jest **pakietyzacja i komercjalizacja produktu turystycznego powiatu**, który będzie realizowany m.in. poprzez:

- unowocześnianie i rozbudowę infrastruktury turystycznej,
- promocję oferty turystycznej powiatu,
- wspieranie wzrostu standardu usług turystycznych powiatu koneckiego,
- współdziałanie z innymi powiatami województwa świętokrzyskiego w tworzeniu szerokiej i uzupełniającej się oferty turystycznej regionu.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Uchwałą Nr XVI/159/2011 Rady Miejskiej w Stąporkowie z dnia 29 grudnia 2011 r. została przyjęta **Zmiana Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Stąporków.**

Podstawowym celem sporządzenia *Studium* jest określenie zasad długookresowej polityki rozwoju przestrzennego Gminy Stąporków. *Studium* jest jedynym dokumentem planistycznym, który kształtuje politykę zagospodarowania przestrzennego na obszarze gminy w dłuższym okresie czasu.

Podstawowymi zadaniami *Studium* są:

- 1) rozpoznanie aktualnej sytuacji Gminy Stąporków, istniejących uwarunkowań oraz problemów związanych z jej rozwojem,
- 2) określenie kierunków zagospodarowania przestrzennego i zasad polityki przestrzennej gminy,
- 3) stworzenie podstawy prawnej do koordynacji miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
- 4) promocja rozwoju gminy.

W ramach prac nad *Studium* analizie poddano:

- 1) środowisko przyrodnicze i kulturowe,
- 2) zagadnienia demograficzne i społeczno-gospodarcze,
- 3) dotychczasowe przeznaczenie i zagospodarowanie terenu,
- 4) uwarunkowania wynikające z prawa własności gruntów i turystycznego zagospodarowania,
- 5) uwarunkowania związane ze stanem komunikacji oraz sieci i urządzeń infrastruktury technicznej.

Miasto i Gmina Stąporków nie posiada aktualnego miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Obowiązują jedynie plany miejscowe dla:

- 1) Kozia Wola – w obrębie dz. o nr. ewid. 82/9, 82/10, 82/12, 82/13, 82/14, 82/15, 82/16 – zatwierdzony Uchwałą Rady Miejskiej w Stąporkowie nr XXIII/180/2001 z dnia 27 kwietnia 2001 r. Ustalenia dotyczą głównie wyznaczenia terenów zabudowy jednorodzinnej oraz układu komunikacyjnego.
- 2) Odrowąż – w obrębie dz. o nr. ewid. 51/1 i części dz. nr 638 – zatwierdzony Uchwałą Rady Miejskiej w Stąporkowie nr XX/153/2000 z dnia 22 grudnia 2000 r. Ustalenia dotyczą lokalizacji zbiorników wodociągowych wraz z korytarzem infrastrukturalnym.
- 3) m. Stąporków – rejon ul. 1000-lecia, w obrębie dz. o nr. ewid. 3584/17, 3661, 3583/2, 3659/10 oraz drogi nr. ewid. 3660/2, 3585/2 – zatwierdzonego Uchwałą Rady Miejskiej w Stąporkowie nr VII/35/99 z dnia 30 marca 1999 r. Ustalenia dotyczą głównie wprowadzenia terenów zabudowy wielorodzinnej, usług komunikacji – garaży, jak i obsługi komunikacyjnej.
- 4) m. Stąporków – teren przy ul. Żeromskiego, w obrębie dz. o nr. ewid. 3375, 3655/4 – zatwierdzonego Uchwałą Rady Miejskiej w Stąporkowie nr XXIII/181/2001 z dnia 27 kwietnia 2001 r. Ustalenia dotyczą głównie wprowadzenia terenów zabudowy usługowej, handlu i rzemiosła z dopuszczeniem mieszkań dla właścicieli, z niezbędnym układem komunikacyjnym.

W związku z brakiem planów miejscowych, rozwój przestrzenny następuje w oparciu o wydawane decyzje o warunkach zabudowy i decyzje lokalizacji inwestycji celu publicznego.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

W *Studium* określono obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego oraz dóbr kultury współczesnej. Aby utrzymać ciągłość historyczną użytkowania obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz objętych ochroną konserwatorską najważniejsze jest zachowanie ich pierwotnych funkcji. Bardzo istotna jest ścisła współpraca odpowiednich służb państwowych, samorządowych i kościelnych oraz czynnika społecznego. Zabytki to pamięć o przeszłości, źródło narodowej dumy i lokalnej tożsamości. Pełnią one również ważną rolę krajobrazową i turystyczną.

Działania mające na celu ochronę krajobrazu kulturowego Gminy Stąporków powinny zmierzać do:

- 1) rewitalizacji, rewaloryzacji oraz modernizacji obiektów zabytkowych w celu zachowania ich w jak najlepszym stanie.
- 2) wypracowania w planach miejscowych cech architektury regionalnej w tym drewnianej, wskazanej do zastosowania.
- 3) opracowania i wprowadzenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego:
  - stref ochrony konserwatorskiej dla zespołu osadniczego Odrowąża,
  - wprowadzenia obowiązku utrzymania historycznego układu osadniczego wsi Piasek, Wólka Zychowa, Furmanów, Niekłań Wielki,
  - egzekwowania zasad zharmonizowania zabudowy z otoczeniem w aspekcie kompozycyjnym, w szczególności wobec otoczenia stref ochrony konserwatorskiej, oraz obiektów wpisanych do rejestru zabytków,
  - inicjowania ustanowienia obszaru parku krajobrazowego doliny rzeki Czarnej.
- 4) zrealizowania punktów widokowych w terenie.
- 5) opiniowania zamierzeń inwestycyjnych (nie objętych miejscowym planem) położonych w strefie Konecko Łopuszniańskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu z Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska.
- 6) ochrony krajobrazu przed nieharmonijną zabudową naruszającą kompozycję układu,
- 7) organizacji tras turystycznych samochodowych, rowerowych i nowych szlaków pieszych
- 8) uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków działań inwestycyjnych w rejonach stwierdzonych stanowisk archeologicznych

Obecnie trwają prace nad wykonaniem opracowania pn. *Ocena aktualności studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Stąporków oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Stąporków*.

W trakcie opracowania jest również *Strategia rozwoju Gminy Stąporków na lata 2016-2020*.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Stąporków

5.2.1. Historia Miasta i Gminy Stąporków

Gmina Stąporków leży na obszarze Polski Środkowej, w północno-zachodniej części województwa świętokrzyskiego. Północna część gminy leży na Garbie Gielniowskim, a południowa na Płaskowyżu Suchedniowskim. Najwyższe wzniesienie w Gminie Stąporków leży na terenie sołectwa Hucisko (372 m n.p.m.), jednocześnie jest to najwyższy położony punkt powiatu koneckiego. Najniżej

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

położone są terasy zalewowe rzek Czarnej i Czystej, na granicy z gminą Końskie (247 m n.p.m.). Największą rzeką na terenie Gminy Stąporków jest Czarna Konecka, prawostronny dopływ Pilicy.

Gmina Stąporków graniczy od wschodu z gminą Bliżyn, od zachodu z gminą Końskie i Smyków, od południa z gminą Zagnańsk i Mniów natomiast od północy z gminą Przysucha i Chlewiska. Przez Stąporków przebiega droga krajowa nr 42, będąca główną arterią komunikacyjną całej Gminy.

Gmina Stąporków należy do najmniej zanieczyszczonych obszarów województwa świętokrzyskiego – obejmuje duże powierzchnie leśne (61% powierzchni gminy) oraz liczne, atrakcyjnie położone zbiorniki wodne (o łącznej powierzchni 30 ha).

Terytorium Gminy Stąporków obejmuje obszar o powierzchni 231,41 km², dzieli się na 35 sołectw, które zamieszkuje łącznie ok. 18.000 mieszkańców.

Rys. 2. Mapa Gminy Stąporków

Źródło: Urząd Miejski w Stąporkowie

Od najdawniejszych czasów Stąporków znany był jako ośrodek górniczo-hutniczy. Na tradycje te składały się przede wszystkim warunki naturalne, istniały tu obfite pokłady rudy żelaza, a także rozległe lasy, w których wypalano węgiel drzewny używany do wytopu żelaza i jego obróbki. Jako

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

źródła energii wykorzystywano rzeki Czarna oraz Krasna. Gleby o niskiej jakości w znacznym stopniu ograniczały rozwój rolnictwa.

Pierwsze wzmianki o istnieniu kuźnic w rejonie Stąporkowa pochodzą z końca XV w. – dotyczą kuźnic powstałych w Czarnej, Błonicy, Błaszkanie, Duraczowie oraz kuźnicy Stąpor (według ówczesnej pisowni Stampor), która prawdopodobnie zapoczątkowała obecna nazwę Stąporków.

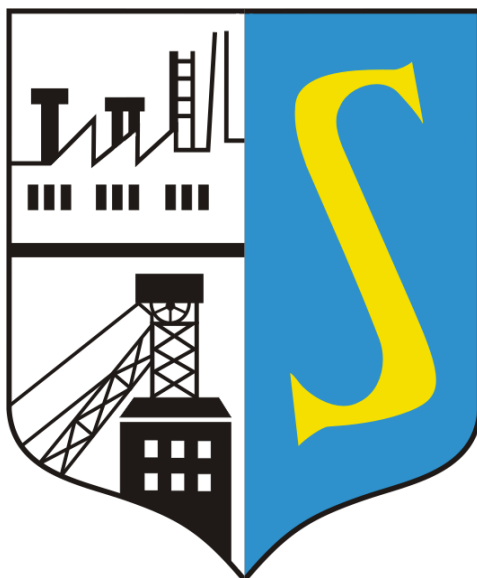
W XVIII w. Stąporków i jego okolice stały się własnością kanclerza Jana Małachowskiego. Połączył on Stąporków ze swoimi rozległymi dobrami i nazwał je „Końskie Wielkie”, równocześnie dzieląc je na rejony, zwane kluczami huciskimi.

W 1738 r. kanclerz wybudował w Stąporkowie wielki piec do wytopu żelaza, rozbudował przemysł i unowocześnił go na tyle, że w tamtych czasach był on najnowocześniejszym okręgiem przemysłowym w kraju.

Od 1871 r. nowi właściciele tych terenów – Tarnowscy wprowadzili szereg unowocześnień technologicznych. Hrabia Tarnowski wybudował drugi wielki piec, bocznicę kolejową oraz zainstalował maszynę parową. Fabryka rozrosła się i otrzymała nazwę „Huta Stąporków”. W latach 1886-1900 zakład zatrudniał około 800 robotników, produkował duże ilości grzejników centralnego ogrzewania, rur wodociągowych i kanalizacyjnych, które wysyłane były w głąb Rosji. W latach 1866-1900 Huta Stąporków była największą prywatną odlewnią w Królestwie Polskim. Pod koniec 1905 r. Stąporków liczył 704 mieszkańców. Kryzys hutnictwa przełomu XIX i XX wieku dotknął również Hutę Stąporków, która zamykana była w najtrudniejszych okresach kryzysu. Ostatecznie została ona zamknięta w 1938 r. W latach 50-tych nastąpił dynamiczny rozwój Stąporkowa. Powstały dwa duże osiedla mieszkaniowe, rozbudowano Odlewnię Żeliwa „Niekłań”, kopalnie rudy żelaza (eksploatowane do końca lat 60-tych) oraz zmodernizowano zakłady w Krasnej i Furmanowie.

W dniu 1 stycznia 1967 r. Stąporków otrzymał prawa miejskie, a w jego herbie umieszczono sylwety zakładów przemysłowych, nawiązujących do bogatych przemysłowych tradycji.

Rys. 3. Herb Miasta Stąporków

Źródło: Urząd Miejski w Stąporkowie

Stąporków w latach swojej świetności słynął z przemysłu odlewniczego. Duża ilość zakładów na terenie miasta zajmujących się produkcją grzejników żeliwnych nadała miastu nazwę: **Stąporków – Miasto Grzejników**. Pamiątką minionej lokalnej specjalności jest grzejnik o wysokości

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

ponad 2 m stojący przed Miejsko-Gminnym Ośrodkiem Kultury i Sportu w Stąporkowie. Daje on pozytywne skojarzenie z ciepłem, które dawały stąporkowskie grzejniki w tysiącach domów i jest znakiem szczególnym Gminy.

5.2.2. Pomniki przyrody i rezerваты przyrody na terenie Gminy Stąporków

Na terenie gminy Stąporków znajdują się dwa pomniki przyrody ożywionej. Są to:

Modrzew europejski – średnica pnia na wysokości 1,30 m od ziemi 1,15 m, obwód pnia na wysokości 1,30 m od ziemi 3,61 m, wysokość 34 m, wiek około 140 lat - znajduje się w Niekłaniu Wielkim.

Dąb szypułkowy – średnica pnia na wysokości 1,30 m od ziemi 1,29 m, obwód pnia na wysokości 1,30 m od ziemi 4,07 m, wysokość ok. 25 m, wiek około 150 lat - znajduje się w Furmanowie.

Na terenie Gminy Stąporków znajdują się trzy rezerваты przyrody:

1. Rezerwat „Skałki Piekło pod Niekłaniem”,
2. Rezerwat „Górna Krasna”,
3. Rezerwat „Gagaty Sołtykowskie”.

Rezerwat przyrody „**Skałki Piekło pod Niekłaniem**” utworzono 1 kwietnia 1959 r. w celu zachowania ze względów naukowych i dydaktycznych osobliwych form skał piaskowcowych powstałych przez erozję wietrzną oraz żyjącej w szczelinach skalnych paproci zanokcicy północnej. Jest to najstarszy rezerwat przyrody funkcjonujący na terenie Gminy Stąporków.

Rezerwat położony jest w pobliżu Niekłania Wielkiego, obejmuje powierzchnię 6,30 ha. Głównym przedmiotem ochrony są okazałe wychodnie skał piaskowcowych zbudowanych z utworów ery mezozoicznej (w okresie jury i triasu). Skały powstały w strefie ciepłego morza na jego brzegu lub przybrzeżnych płycznach. Skałki mają formę ambon, grzybów, stołów, progów, wyróżniono też 3 niewielkie jaskinie. Wysokość skał dochodzi do 8 metrów. Zachodnią część rezerwatu porasta najstarszy zachowany na terenie gminy drzewostan dębowo-sosnowy w wieku ok. 150 lat.

Rezerwat przyrody „**Górna Krasna**” stanowi największy w woj. świętokrzyskim obszar bagien, torfowisk, turzycowisk oraz podmokłych łąk i lasów. Głównym przedmiotem ochrony rezerwatu jest zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych naturalnego odcinka rzeki Krasna i fragmentu jej doliny z występującymi cennymi zbiorowiskami roślinnymi oraz chronionymi i rzadkimi gatunkami zwierząt, głównie ptaków. Ze względu na występowanie cennych zbiorowisk roślin oraz rzadkich i ginących gatunków zwierząt chronionych został wpisany do projektu Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000.

Rzeka Krasna (o długości ok. 26 km) w swym dolnym odcinku posiada charakter rzeki górskiej, meandrującej wśród rozległych lasów, natomiast jej górny odcinek to rozległa zabagniona dolina. Aby zachować a jednocześnie chronić cenne przyrodniczo miejsce, 8 stycznia 2004 r. utworzono rezerwat przyrody, którego całkowita powierzchnia wynosi 413 ha.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

Rezerwat „**Gagaty Sołtysowskie**” został utworzony 25 lipca 1997 r. w celu zachowania ze względów naukowych i dydaktycznych odsłoneń skał dolnojurajskich oraz interesujących okazów mineralogicznych i paleontologicznych.

Położony jest w pobliżu Wólki Plebańskiej, obejmuje powierzchnię 13,33 ha. Powstał na terenie byłej kopalni gliny wydobywanej dla cegielni w Sołtykowie. W pokładach gliny występuje rzadka interesująca odmiana węgla – tzw. gagat, cenny materiał jubilerski. W odsłoniętych skałach triasowych odkryto tropy dinozaurów pochodzące z okresu ok. 200 milionów lat temu. Tropy te w dolinie meandrującej rzeki pozostawiły dinozaury roślinożerne oraz drapieżne. W rezerwacie znaleziono też kuliste skamieniałości zinterpretowane jako gniazdo jaj dinozaura.

5.2.3. Szlaki turystyczne na terenie Gminy Stąporków

Teren Gminy Stąporków jest atrakcyjny dla turystyki i rekreacji. Składa się na to urozmaicona rzeźba terenu, niski stopień urbanizacji, czyste powietrze, bogactwo lasów, zabytki kultury materialnej, miejsca pamięci i inne. Rezerваты stanowią atrakcję turystyczną, wytyczono przez nie 4 szlaki turystyczne PTTK oraz 3 szlaki rowerowe.

Szlaki piesze:

1. Szlak niebieski im. Stanisława Malanowicza: Kuźniaki – Pogorzałe,
2. Szlak krótki czarny: Wólka Plebańska – rezerwat Skałki Piekło pod Niekłaniem,
3. Szlak czerwony: Sielpia – Łączna,
4. Szlak żółty: Wąsosz – Krasna – Serbinów- Rogowice.

Szlaki rowerowe:

1. Szlak zielony: Sielpia – Czarniecka Góra,
2. Szlak żółty: Stąporków – Nagłowice,
3. Szlak niebieski: Żarnów – Antoniów.

Godnym uwagi jest szlak turystyki kulturowej „Piekielny szlak” o łącznej długości ponad 250 km, który przebiega przez obszar dziewięciu gmin należących do „Lokalnej Grupy Działania – U Źródeł” tj. Stąporków, Bliżyn, Gowarczów, Końskie, Ruda Maleniecka, Smyków, Białaczów, Paradyż i Żarnów. Szlak łączy największe atrakcje turystyczne, rezerваты, pomniki przyrody, zabytki techniki związane z odlewnictwem oraz wiele innych ciekawych miejsc i zabytków.

5.2.4. Miejsca pamięci narodowej na terenie Gminy Stąporków

Tereny Stąporkowa zostały zajęte przez Niemców 8 września 1939 r. W czasie okupacji obszar gminy Stąporków dał się poznać jako teren działania licznych oddziałów partyzanckich. Działy tu między innymi: oddział majora Hubala, oddziały AK, GL i AL.

Okupacja to także okres eksterminacji miejscowej ludności pochodzenia polskiego i żydowskiego. Część z nich trafiła do obozów koncentracyjnych, pozostali na roboty do Niemiec. Druga wojna światowa przyniosła gminie znaczne straty, ok. 25-30% w gospodarstwach rolnych i ok. 75% w zakładach przemysłowych.

Na obszarze miasta i gminy Stąporków występują liczne miejsca pamięci z okresu powstań, walk partyzanckich i miejsc męczeństwa, jak również mogiły wojenne znajdujące się na terenie

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

cmentarzy parafialnych. Wykaz miejsc pamięci narodowej oraz grobów wojennych przedstawia tabela Nr 1.

Tabela nr 1.

Wykaz miejsc pamięci narodowej oraz grobów wojennych znajdujących się na terenie Miasta i Gminy Stąporków.

Lp.	Miejscowość	Rodzaj obiektu	Położenie obiektu
1.	Boków	Pomnik partyzantów AK, 1944 r.	Przy drodze prowadzącej do wsi Boków
2.	Czarnecka Góra	Tablica pamiątkowa	Na elewacji frontowej budynku Świętokrzyskiego Centrum Rehabilitacji w Czarneckiej Górze
3.	Czarna	Mogiła nieznanymi żołnierzy Wojska Polskiego, 1939 r.	Cmentarz parafialny w Czarnej
4.	Czarna	Mogiła partyzantów, 1944 r.	Cmentarz parafialny w Czarnej
5.	Czarna	Mogiła partyzanta AK ps. „Malec”, 1944 r.	Cmentarz parafialny w Czarnej
6.	Czarna	Mogiła poległego w bitwie pod Gruszką Władysława Góreckiego, 1944 r.	Cmentarz parafialny w Czarnej
7.	Duraczów	Leśna mogiła nieznanego żołnierza WP, 1940 r.	W lesie, ok. 200 m od wsi Duraczów
8.	Furmanów	Pomnik Partyzantów AK, 1943 r.	Obok posesji nr 78
9.	Gustawów	Pomnik partyzanckiej akcji, 1944 r.	Naprzeciwko posesji nr 40
10.	Hucisko	Tablica pamiątkowa poległych, pomordowanych mieszkańców Huciska 1939-1945 r.	Na północnej elewacji budynku dawnej szkoły podstawowej w Hucisku
11.	Hucisko	Pomnik żołnierza AL, 1943 r.	Naprzeciwko posesji nr 121
12.	Krasna	Pomnik żołnierzy Wojska Polskiego i osób cywilnych, 1939 r.	Przy skrzyżowaniu dróg Stąporków-Gustawów- Krasna
13.	Krasna	Mogiła zbiorowa żołnierzy Wojska Polskiego, 1939 r. - Kwatera I	Cmentarz parafialny w Krasnej
14.	Krasna	Mogiła zbiorowa żołnierzy Wojska Polskiego, 1939 r. - Kwatera II	Cmentarz parafialny w Krasnej
15.	Luta	Tablica pamięci pomordowanych mieszkańców wsi, 1939-1945 r.	Na elewacji frontowej ściany budynku dawnej szkoły podstawowej
16.	Luta	Tablica pamiątkowa pamięci mieszkańców poległych za współpracę z ruchem oporu w latach 1939-1945 r.	Na elewacji frontowej ściany budynku dawnej szkoły podstawowej
17.	Luta	Tablica pamiątkowa walk oddziałów GL i AL	Na elewacji frontowej ściany budynku dawnej szkoły podstawowej
18.	Modrzewina	Pomnik Partyzantów, 1943 r.	Na skraju lasu, przy drodze leśnej, naprzeciw posesji nr 35
19.	Niekań Wielki	Mogiła powstańca, 1863 r.	Cmentarz parafialny w Niekańiu Wielkim

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

Lp.	Miejscowość	Rodzaj obiektu	Położenie obiektu
20.	Niekląt Wielki	Mogiła żołnierzy WP, 1939 r. i partyzantów AK, 1934-1944 r.	Cmentarz parafialny w Nieklaniu Wielkim
21.	Niekląt Wielki	Pomnik ofiar wojny, 1939-1945 r.	Przed kościołem parafialnym w Nieklaniu Wielkim
22.	Niekląt Wielki	Tablica pamiątkowa partyzantów AK	Wewnątrz kościoła parafialnego w Nieklaniu Wielkim
23.	Odrawąż	Mogiła nieznanymi żołnierzy Wojska Polskiego, 1939 r.	Cmentarz parafialny w Odrawążu
24.	Odrawąż	Mogiła zbiorowa ofiar pacyfikacji wsi Szafas, 1940 r.	Cmentarz parafialny w Odrawążu
25.	Odrawąż	Mogiła zbiorowa członków PPR, GL i AL, 1944 r.	Cmentarz parafialny w Odrawążu
26.	Odrawąż	Tablica pamiątkowa pamięci żołnierzy AK i WIN	Na elewacji północnej ściany budynku Niepublicznej Szkoły Podstawowej w Odrawążu
27.	Pardołów	Pomnik członków PPR i partyzantów AL, 1944 r.	Na skwerze obok budynku dawnej szkoły podstawowej
28.	Piasek	Pomnik ofiar mordu, 1943 r.	Obok posesji nr 11
29.	Smarków	Pomnik ofiar wojny, 1939-1945 r.	Na skraju lasu, przy drodze do wsi Smarków
30.	Stąporków	Pomnik rodziny Gutów, 1940 r.	ul. Gutów w Stąporkowie
31.	Stąporków	Pomnik Marszałka Józefa Piłsudskiego	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Stąporkowie
32.	Stąporków	Tablica pamiątkowa w hołdzie nauczycielom tajnego nauczania, 1939-1945 r.	Na południowej elewacji budynku Publicznej Szkoły Podstawowej Nr 1 w Stąporkowie
33.	Wielka Wieś	Pomnik pomordowanych mieszkańców wsi Wielka Wieś, 1943 r.	Na skraju lasu, przy drodze prowadzącej do przysiółka Stara Góra
34.	Wielka Wieś	Tablica pamiątkowa ofiar pacyfikacji, 1943 r.	Na elewacji frontowej budynku dawnej Szkoły Podstawowej w Wielkiej Wsi
35.	Wielka Wieś	Pomnik żołnierzy AK, 1943 r.	Na skraju lasu, przy drodze do wsi Boków
36.	Wólka Plebańska	Pomnik akcji partyzanckiej, 1943 r.	W pobliżu przystanku kolejowego Wólka Plebańska, przy torach na niewielkim pagórku

Źródło: opracowanie własne na podstawie Kart ewidencyjnych miejsca pamięci narodowej

Miejsca upamiętniające walki powstańcze i partyzanckie oraz martyrologii mieszkańców znajdujące się na terenie Gminy Stąporków nie mają charakteru zabytkowego, ale są bardzo ważnym świadectwem przeszłości.

5.2.5. Dziedzictwo niematerialne

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

Ochronę dziedzictwa niematerialnego w Polsce określa *Konwencja UNESCO z 2003 r. w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego* (Dz. U. 2011 r. nr 172 poz. 1018).

Niematerialne dziedzictwo kulturowe zgodnie z Konwencją oznacza praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę i umiejętności – jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową – które wspólnoty, grupy a w niektórych przypadkach jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności.

Dziedzictwo przejawia się m.in. w takich dziedzinach jak tradycje i przekazy ustne, zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne, wiedza i praktyki dotyczące przyrody czy umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

Na terenie Gminy Stąporków dziedzictwo niematerialne jest kultywowane poprzez zachowanie obrzędowości ludowej i pamięci historycznej ze znaczącym udziałem Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury i Sportu w Stąporkowie, którego misją jest ***rozwój kultury w wielu dziedzinach działalności kulturalnej i sportowej z zachowaniem tradycji, krzewienie wartości słowa, etycznego postępowania, pobudzanie tożsamości narodowej dla dobra mieszkańców z uwzględnieniem potrzeb środowiska, z jednoczesnym dążeniem do nieustannego rozwoju, aktywizacją społeczeństwa i rozbudzaniem potrzeb na kulturę wysoką. Budując przestrzeń otwartą dla działań twórczych MGOKiS wzmacnia swoją pozycję w kształtowaniu kultury narodowej i europejskiej.***

MGOKiS współpracuje z artystami ludowymi tworzącymi prace z zakresu rzeźby, ceramiki, witrażu, malarstwa olejnego i akrylowego oraz fotografii. Prowadzone są zajęcia z rękodzieła artystycznego m.in. decoupage, malowanie na szkle, prace z filcu, biżuterii czy wyrobu dekoracji świątecznych czy prace mające cechy „ludowizny” tj. kwiaty z krepiny, wycinanki.

Dużym zainteresowaniem cieszy się organizowany od 11 lat *Przegląd rękodzieła artystycznego i ludowego*, gdzie swoje prace prezentują twórcy ludowi i rękodzielnicy z terenu gminy i okolic. Impreza ta połączona jest z prezentacją ludowej inscenizacji np. tradycyjne wesele czy kisenie kapusty.

Ponadto MGOKiS opiekuje się również zespołami ludowymi. Są to m.in.

Zespół śpiewaczy z Mokrej - powstał w roku 1983 w Mokrej, ale źródła sięgają do 1954 r., kiedy założono Koło Gospodyń Wiejskich w Mokrej. Od początku „Mokrzaneczki” - zespół pieśni i tańca, cieszył się dużym uznaniem publiczności, zajmując czołowe miejsca na podium podczas najważniejszych przeglądów i festiwali wojewódzkich. Zespół prosperował bardzo dobrze, do połowy lat 90-tych, reaktywacja zespołu nastąpiła w lipcu 2014 r. - również pod nazwą „Mokrzaneczki”.

Zespół śpiewaczy „Smarkowianki” - w 1964 r. powstało Koło Gospodyń Wiejskich w Smarkowie, gdzie organizowano zajęcia z prowadzenia gospodarstwa domowego (nauka gotowania, szycia, haftowania, dojenia krów, i inne), organizowało zabawy, sztuki teatralne i koncerty. Od 2008 r. zespół występuje podczas festynów, uroczystości, dożynek, koncertów charytatywnych, targów, oraz innych imprez na terenie gminy, powiatu i całego województwa świętokrzyskiego. Zespół od lat uczestniczy w przeglądach i konkursach i jest laureatem czołowych miejsc. Bezinteresownie pomaga w organizacji wielu imprez kulturalnych, przygotowując poczęstunki z regionalnych i tradycyjnych potraw. Zespół tworzy własne teksty do melodii ludowych,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

reprezentuje zanikający już nieco nurt śpiewu tradycyjnego, stara się dobierać repertuar tradycyjny, śpiewając go z użyciem gwary własnego regionu i techniką białego śpiewu jednogłosowego. Zespół stosuje się do wymogów ubioru tradycyjnego regionu kieleckiego - odmiany koneckiej i zawsze występuje w strojach regionalnych. Przekazuje tradycje śpiewacze młodszemu pokoleniu - czasem podczas występów obecne na scenie są najmłodsze, kilkuletnie mieszkanki Smarkowa, a stale dołączają nowe Smarkowianki do zespołu - co jest wskaźnikiem na silną promocję kultury ludowej przez zespół, jego działalność i sukcesy artystyczne.

Zespół KGW Duraczów to zespół o ponad 40-letniej tradycji. Powstał w 1970 r. jako Koło Gospodyń Wiejskich. Na swoim koncie mają wiele utworów własnego autorstwa - układają melodie i piszą teksty oparte na tradycji i mądrości ludowej tzw. „ballady ludowe”, które zawierają dowcipnie historie z trafną puentą. Panie z KGW są również twórczyniami wieńców dożynkowych i różnego rodzaju rękodzieła. Poprzez swoją działalność starają się przekazywać młodemu pokoleniu wiedzę o polskiej tradycji ludowej. Zespół otrzymał od Ministra Kultury brązowy medal „Gloria Artis” na 30-lecie działalności zespołu. Od 2015 roku zespół działa jedynie okazjonalnie ze względu na sędziwy wiek i stan zdrowia Członkiń.

W Gminie Stąporków organizowane są uroczystości o charakterze patriotycznym związane z obchodami rocznic wydarzeń historycznych. Poza uroczystościami z okazji rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja, Święta Wojska Polskiego jak również rocznicy odzyskania Niepodległości 11 listopada w kalendarz imprez na stałe zostały już wpisane:

Kulturalne spotkanie z historią – organizowane od 2013 r. w połowie stycznia. Zamysłem uroczystości jest kultywacja pamięci oraz wydarzeń historycznych z okresu II wojny światowej. W programie imprezy przewidziana jest wystawa archiwalnych zdjęć z okresu II wojny światowej wykonanych na terenie Gminy Stąporków, mini rekonstrukcja wydarzenia historycznego, prelekcje, program artystyczny oraz śpiewanie pieśni patriotycznych. Częścią imprezy są spotkania z kombatantami oraz członkami stowarzyszeń wojskowych. Dzięki współpracy z Muzeum im. Orła Białego w Skarżysku Kam. prezentowane są militaria oraz niemiecka armata przeciwpancerna z 1944 r., która oddaje salwę honorową.

Niekłański Październik – uroczystość poświęcona mieszkańcom oraz żołnierzom Armii Krajowej poległym podczas II Wojny Światowej na terenie Ziemi Niekłańskiej. Uroczystość rozpoczyna msza święta w intencji ojczyzny odprawiona w kościele pw. św. Wawrzyńca w Niekłaniu Wielkim. Po modlitwie władze samorządowe, kombatanci oraz zaproszeni goście składają kwiaty i zapalają znicze na przykościelnym cmentarzu na grobach „Dobosza” „Grzmota” i żołnierzy 25 PPL AK oraz pod pomnikiem poległych mieszkańców Ziemi Niekłańskiej oraz pod pomnikami w Wielkiej Wsi i Furmanowie. Częścią obchodów jest przygotowany przez uczniów program artystyczny o charakterze patriotycznym.

5.3. Krajobraz kulturowy Gminy Stąporków

Teren gminy Stąporków w kwalifikacji wojewódzkiej zaliczany jest do obszarów o małym nasyceniu zabytkami. Pomimo zniszczeń wojennych podczas II wojny światowej w gminie Stąporków przetrwało wiele interesujących kulturowo miejsc, mogących stanowić atrakcję dla mieszkańców i odwiedzających gminę turystów.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

5.3.1. Zabytki nieruchome z terenu Gminy Stąporków wpisane do rejestru zabytków

Na terenie Gminy Stąporków znajdują się cztery obiekty objęte ochroną konserwatorską – wpisane do rejestru zabytków zgodnie z art. 7 ust. 1) Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2014 r. nr 1446 z późn. zm.).

Obiekty z terenu Gminy Stąporków, które zostały wpisane do rejestru zabytków przedstawia Tabela nr 2.

Tabela nr 2.

Wykaz obiektów z terenu Gminy Stąporków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa świętokrzyskiego.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Okres powstania	Nr rej.	Data wpisu
1	Czarnecka Góra	Dom letniskowy nr 59 tzw. Willa „Halinówka”, drewniany	około 1930 r.	A.501	13.04.1989 r.
2	Niekań Wielki	Kościół parafialny p.w. św. Wawrzyńca	1835r – 1881 r.	A.502	21.03.1957 r.
3	Niekań Wielki	Park w pozostałościach zespołu dworskiego	XVIII i XIX w.	A.503	20.12.1957 r.
4	Odrawąż	Kościół parafialny p.w. św. Jacka i Katarzyny	XVI w., przebudowany 1656–1672 r., przebudowa fasady i dostawienie kruchty od frontu – 1856 r., restaurowany 1871-1883 r.	A.504	14.06.1949 r. 21.03.1957 r. 15.02.1967 r.

Źródło: Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Stąporków.

5.3.2. Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Stąporków

Na podstawie art. 22 ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2014 r., poz. 1446 z późn. zm.) wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi Gminną Ewidencję Zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu Gminy. Zgodnie z art. 22 ust 5 ww. ustawy w Gminnej Ewidencji Zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru,
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Podstawą do opracowania *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Stąporków* był wykaz obiektów zabytkowych wyznaczonych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków do ujęcia w Gminnej Ewidencji Zabytków, obejmujący obiekty wytypowane do ochrony ze względu na wartości

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

historyczne, artystyczne lub naukowe, istotne dla lokalnego krajobrazu kulturowego. Wykaz uwzględniał również obiekty wpisane do rejestru zabytków, objęte ścisłą ochroną prawną.

Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Stąporków składa się z 177 kart adresowych, w tym 64 kart adresowych zabytku nieruchomego i 113 kart adresowych zabytku nieruchomego – stanowiska archeologicznego.

Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Stąporków została pozytywnie zaopiniowana przez Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i przyjęta Zarządzeniem Nr 0050.168.2016 Burmistrza Stąporkowa z dnia 31 października 2016 r.

Zabytki nieruchome znajdujące się w *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Stąporków* przedstawia Tabela nr 3.

Tabela nr 3.

Wykaz zabytków nieruchomych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Stąporków.

Pogrubionym drukiem wyróżniono obiekty wpisane do rejestru zabytków nieruchomych województwa świętokrzyskiego oraz podano ich aktualny numer w rejestrze.

Lp. GEZ	Miejscowość	Obiekt	Okres powstania Nr rejestru zabytku
1	Czarna	Kościół Parafialny p.w. Nawiedzenia NMP, murowany	1911 r. – 1930 r.
2	Czarna	Dawny kościół parafialny p.w. Nawiedzenia NMP, murowany	1763 r. – 1764 r.
3	Czarna	Cmentarz przykościelny	Poł. XVIII w.
4	Czarna	Cmentarz parafialny, rzymsko-katolicki	Założony ok. 1868 r.
5	Czarna	Dawna szkoła, Ob. Biblioteka, murowana	Ok. 1900 r.
6	Czarnecka Góra	Zespół uzdrowiska: Szpital, murowany	Ok. 1900 r. Rozbudowa 1950 r.
7	Czarnecka Góra	Zespół uzdrowiska: Szkoła, później oddział zakaźny szpitala, murowana	Ok. 1900 r.
8	Czarnecka Góra	Zespół uzdrowiska: Dawny budynek administracyjny, murowany	Ok. 1900 r.
9	Czarnecka Góra	Dom letniskowy nr 38, drewniany	Ok. 1930 r.
10	Czarnecka Góra	Dom letniskowy nr 39, drewniany	Ok. 1930 r.
11	Czarnecka Góra	Dom letniskowy nr 40, drewniany	Ok. 1930 r.
12	Czarnecka Góra	Dom letniskowy nr 41, drewniany	Ok. 1930 r.
13	Czarnecka Góra	Dom letniskowy nr 52, drewniany	Ok. 1930 r.
14	Czarnecka Góra	Dom letniskowy nr 59, tzw. Willa „Halinówka”, drewniany	Ok. 1930 r. Nr rejestru: A.501
15	Czarnecka Góra	Dom letniskowy nr 60, drewniany	Ok. 1930 r.
16	Czarnecka Góra	Dom letniskowy nr 61, drewniany	Ok. 1930 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

Lp. GEZ	Miejscowość	Obiekt	Okres powstania Nr rejestru zabytku
17	Czarnecka Góra	Dom letniskowy nr 63, drewniany	Ok. 1930 r.
18	Furmanów	Zespół leśniczówki: Leśniczówka nr 78, drewniana	2 połowa XIX w.
19	Furmanów	Zespół leśniczówki: Domek łowiecki, obecnie dom mieszkalny nr 78A, drewniany	Ok. 1860 r.
20	Furmanów	Zespół leśniczówki: Lodownia, obecnie garaż, murowany	2 połowa XIX w.
21	Furmanów	Zespół zakładu wielkopieczowego: Układ zabudowy zakładu wraz z terenem, w granicach ogrodzenia	1830 r. / 1877 r.
22	Furmanów	Zespół zakładu wielkopieczowego: Wieża wyciągowa (gichtociąg), murowany	Ok. 1877 r.
23	Furmanów	Zespół zakładu wielkopieczowego: Budynek dawnej hali lejniczej, murowany	Ok. 1877 r.
24	Furmanów	Zespół zakładu wielkopieczowego: Budynek przeróbki mechanicznej z kotłownią i kuźnią, murowany	Ok. 1877 r.
25	Furmanów	Zespół zakładu wielkopieczowego Budynek socjalny (lub produkcyjny), murowany	Ok. 1877 r.
26	Furmanów	Zespół zakładu wielkopieczowego: Ogrodzenie, murowane	2 połowa XIX w.
27	Furmanów	Zespół zakładu wielkopieczowego: Pozostałości układu wodnego (w tym staw, pozostałości jazu i kanał roboczy)	2 połowa XIX w.
28	Kamienna Wola	Kapliczka św. Jana Nepomucena, murowana	1 połowa XIX w.
29	Krasna	Zespół kościoła parafialnego p.w. Św. Barbary: Kościół, murowany	1935 r.
30	Krasna	Zespół kościoła parafialnego p.w. Św. Barbary: Ogrodzenia, murowano-żeliwne	Ok. 1935 r.
31	Krasna	Cmentarz parafialny, rzymsko- katolicki	Założony ok. 1919 r.
32	Krasna	Pozostałości zakładu wielkopieczowego: Układ hydroenergetyczny (zbiornik wodny, jaz, relikty dolnego kanału)	Ok. 1850 r.
33	Krasna	Pozostałości zakładu wielkopieczowego: Fragment ogrodzenia z główną bramą, z wmurowanymi kamieniami młyńskimi z dawnego młyna zakładowego	
34	Niekłań Wielki	Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Wawrzyńca: Kościół, murowany	1835 r. – 1881 r. Nr rejestru: A.502
35	Niekłań Wielki	Zespół kościoła parafialnego p. w. św. Wawrzyńca: Ogrodzenie z bramami, murowane, kraty bram żeliwne	k. XIX w. / pocz. XX w.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

Lp. GEZ	Miejscowość	Obiekt	Okres powstania Nr rejestru zabytku
36	Niekań Wielki	Zespół cmentarza parafialnego: Cmentarz parafialny, rzymsko-katolicki	Założony ok. 1835 r.
37	Niekań Wielki	Zespół cmentarza parafialnego: Ogrodzenie cmentarne z bramą, murowane	1 połowa XIX w.
38	Niekań Wielki	Zespół cmentarza parafialnego: Kaplica cmentarna (dawna kostnica), murowana	Ok. 1850 r.
39	Niekań Wielki	Pozostałości zespołu dworskiego: Park	XVIII i XIX w. Nr rejestru: A.503
40	Niekań Wielki	Pozostałości zespołu dworskiego: Figura Matki Bożej na terenie parku	Pocz. XX w.
41	Niekań Wielki	Pozostałości zespołu dworskiego: Pozostałości ogrodzenia parku	Pocz. XX w.
42	Niekań Wielki	Pozostałości zespołu dworskiego: Zabudowa folwarczna: Budynek administratora, murowany	Ok. 1900 r.
43	Niekań Wielki	Pozostałości zespołu dworskiego: Zabudowa folwarczna: Dom dla służby, murowany	Ok. 1900 r.
44	Niekań Wielki	Pozostałości zespołu dworskiego : Zabudowa folwarczna: Dom mieszkalny, murowany	Ok. 1900 r.
45	Niekań Wielki	Pozostałości zespołu dworskiego: Zabudowa folwarczna: Zabudowania gospodarcze (stajnia, wozownia, kurnik), murowane	Ok. 1900 r.
46	Niekań Wielki	Pozostałości zespołu dworskiego: Zabudowa folwarczna: Młyn, murowano-drewniany	Ok. 1900 r.
47	Odrowąż	Układ urbanistyczny	Pocz. XVII-XIX w.
48	Odrowąż	Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Jacka i Katarzyny: Kościół, murowany	XVI w., przebudowany 1656 r. – 1672 r., przebudowa fasady i dostawienie kruchty od frontu – 1856 r., restaurowany 1871 r.-1883 r. Nr rejestru: A.504
49	Odrowąż	Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Jacka i Katarzyny: Dzwonnica bramna, murowana	1856 r. – 1858 r.
50	Odrowąż	Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Jacka i Katarzyny: Kostnica, murowana	1856 r. – 1858 r.
51	Odrowąż	Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Jacka i Katarzyny: Ogrodzenie, murowane	1856 r. – 1858 r.
52	Odrowąż	Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Jacka i Katarzyny: Cmentarz przykościelny	XIV w.
53	Odrowąż	Kościół Filialny p.w. św. Rozalii, drewniany	1906 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

Lp. GEZ	Miejscowość	Obiekt	Okres powstania Nr rejestru zabytku
54	Odrawąż	Cmentarz parafialny, rzymsko-katolicki	Założony 2 ćw. XIX w.
55	Odrawąż	Budynek dawnego Urzędu Gminy, murowany	1918 r.
56	Odrawąż	Dawny Dom Ludowy, murowany	1919 r.
57	Odrawąż	Obudowa studni artezyjskiej, murowana	1928 r. – 1936 r.
58	Piasek	Układ wodny przy dawnym młynie wraz z drzewostanem przy alei do młyna	
59	Stąporków	Zakład wielkopiecowy: Budynek produkcyjny, murowany	XVIII w., rozbudowany i przebudowany 2 ćw. XIX w. i później
60	Stąporków	Zakład wielkopiecowy: Fragment ogrodzenia, murowane	XVIII w., rozbudowany i przebudowany 2 ćw. XIX w. i później
61	Stąporków	Zakład wielkopiecowy: Magazyn, murowany	XVIII w., rozbudowany i przebudowany 2 ćw. XIX w. i później
62	Stąporków	Zakład wielkopiecowy: Pozostałości układu wodnego	
63	Stąporków	Budynek szkoły, murowany	Ok. 1928 r.
64	Stąporków	Dom, murowany	Ok. 1900 r.

Źródło: Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Stąporków.

Do Gminy Stąporków należy niewiele obiektów zabytkowych wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków. Pełnią one głównie funkcję mieszkalną, kulturalną i oświatową.

Gmina Stąporków jest również właścicielem jednej z trzech działek, na których położony jest Park w Pozostałościach Zespołu Dworskiego w Niekłaniu Wielkim, wpisany do rejestru zabytków pod nr A.503. Własność Gminy to ok. 4% powierzchni Parku, pozostałe dwie działki stanowią własność prywatną.

Zabytki nieruchome, należące do Gminy Stąporków znajdujące się w *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Stąporków* przedstawia Tabela nr 4.

Tabela nr 4.

Wykaz zabytków nieruchomych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Stąporków należących do Gminy Stąporków

Lp.	Lp. GEZ	Miejscowość	Obiekt	Okres powstania	Funkcja obiektu
1	5	Czarna	Dawna szkoła, Ob. Biblioteka, murowana	Ok. 1900 r.	Kulturalna
2	39	Niekłań Wielki	Pozostałości zespołu dworskiego: Park	XVIII i XIX w.	Park <i>Uwaga: własnością Gminy jest działka stanowiąca ok. 4% powierzchni Parku</i>

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

Lp.	Lp. GEZ	Miejscowość	Obiekt	Okres powstania	Funkcja obiektu
3	42	Niekań Wielki	Pozostałości zespołu dworskiego: Zabudowa folwarczna: Budynek administratora, murowany	Ok. 1900 r.	Mieszkalna
4	43	Niekań Wielki	Pozostałości zespołu dworskiego: Zabudowa folwarczna: Dom dla służby, murowany	Ok. 1900 r.	Mieszkalna
5	57	Odrawąż	Obudowa studni artezyjskiej, murowana	1928 – 1936	Nieużytkowa
6	63	Stąporków	Budynek szkoły, murowany	Ok. 1928 r.	Oświatowa

Źródło: opracowanie własne na podstawie Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Stąporków

W Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Stąporków znajduje się 113 zabytków nieruchomych - stanowisk archeologicznych zlokalizowanych na następujących obszarach AZP:

- Obszar AZP 78-62
- Obszar AZP 79-61
- Obszar AZP 79-62
- Obszar AZP 79-63
- Obszar AZP 80-61
- Obszar AZP 80-62
- Obszar AZP 80-63
- Obszar AZP 81-62

Umiejscowienie zabytków archeologicznych świadczy o przeszłości ziem Gminy Stąporków, rozwoju osadnictwa oraz kulturze i obyczajach.

Wykaz zabytków nieruchomych – stanowisk archeologicznych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Stąporków z podziałem na poszczególne obszary AZP przedstawiają Tabele od nr 5 do nr 12.

Tabela nr 5.

Wykaz zabytków nieruchomych – stanowisk archeologicznych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Stąporków. Obszar AZP 78-62.

Lp. GEZ	Numer stanowiska na obszarze	Nazwa miejscowości	Numer stanowiska w miejscowości	Funkcja stanowiska	Datowanie
65	1	Furmanów	1	kuźnica wodna	XVII w. (ok. 1662 r.)
66	2	Furmanów	2	wielki piec	XIX w. (1830 r. – 1835 r.)
67	3	Wielka Wieś	1	śląd osadniczy	późne średniowiecze /okres nowożytny
				śląd osadniczy	okres nowożytny
68	4	Wielka Wieś	2	śląd osadniczy	późne średniowiecze /okres nowożytny
				śląd osadniczy	okres nowożytny
69	5	Wielka Wieś	3	śląd osadniczy	późne średniowiecze /okres nowożytny
				osada	okres nowożytny
70	6	Piasek	1	kuźnica wodna	XIX w. (ok. 1838 r.)

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

71	7	Piasek	2	śląd osadniczy	późne średniowiecze / okres nowożytny
				osada	okres nowożytny
72	8	Piasek	3	śląd osadniczy	epoka kamienia / epoka brązu
				śląd osadniczy	późne średniowiecze (XIV w.)
				osada	okres nowożytny
73	9	Piasek	4	śląd osadniczy	późne średniowiecze
				osada	okres nowożytny (XVI w. – XVII w.)
74	12	Wólka Zychowa	1	śląd osadniczy	późne średniowiecze / okres nowożytny
				osada	okres nowożytny
75	13	Wólka Zychowa	2	śląd osadniczy	późne średniowiecze / okres nowożytny
				śląd osadniczy	okres nowożytny

Źródło: Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Stąporków.

Tabela nr 6.

Wykaz zabytków nieruchomych – stanowisk archeologicznych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Stąporków. Obszar AZP 79-61.

Lp. GEZ	Numer stanowiska na obszarze	Nazwa miejscowości	Numer stanowiska w miejscowości	Funkcja stanowiska	Datowanie
76	9	Czarna	1	śląd osadniczy	neolit
				osada	wczesne średniowiecze
				osada	średniowiecze

Źródło: Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Stąporków.

Tabela nr 7.

Wykaz zabytków nieruchomych – stanowisk archeologicznych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Stąporków. Obszar AZP 79-62.

Lp. GEZ	Numer stanowiska na obszarze	Nazwa miejscowości	Numer stanowiska w miejscowości	Funkcja stanowiska	Datowanie
77	1	Czarna	2	kuźnica wodna	nowożytność (ok. 1511 r. – 1526 r.)
78	2	Czarna	3	kuźnica wodna	nowożytność (ok. 1530 r.)
79	3	Czarna	4	punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich
				punkt osadniczy	nowożytność (XVI w. – XVII w.)
80	4	Czarna	5	punkt osadniczy	epoka kamienia / epoka brązu
				punkt osadniczy	późne średniowiecze
				punkt osadniczy	nowożytność

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

Lp. GEZ	Numer stanowiska na obszarze	Nazwa miejscowości	Numer stanowiska w miejscowości	Funkcja stanowiska	Datowanie
81	5	Grzybów	1	punkt osadniczy	późne średniowiecze / nowożytność
82	6	Grzybów	2	kuźnica żelazna	nowożytność (ok. 1577 r.)
83	7	Grzybów	3	szabelnia	nowożytność (ok. 1674 r.)
84	8	Kozia Wola	1	punkt osadniczy	epoka kamienia / epoka brązu
85	9	Stąporków	1	wielki piec	nowożytność (1738 r. – 1739 r.)
86	10	Stąporków	2	wielki piec	nowożytność (ok. 1885 r.)
87	11	Stąporków	3	kuźnica	nowożytność
88	12	Stąporków	4	punkt osadniczy	epoka kamienia
89	13	Błaszaków	1	kuźnica żelazna	nowożytność
90	14	Błaszaków	2	kuźnica żelazna	nowożytność
91	15	Wąglów	1	kuźnica	nowożytność
92	16	Niekłań Mały	3	punkt osadniczy	IV – V okres epoki brązu
				punkt osadniczy	nowożytność
93	17	Niekłań Mały	4	kuźnica wodna	nowożytność
94	18	Niekłań Mały	5	punkt osadniczy	IV – V okres epoki brązu
				punkt osadniczy	nowożytność
95	19	Niekłań Mały	6	punkt osadniczy	późne średniowiecze / nowożytność
				punkt osadniczy	nowożytność
96	20	Niekłań Wielki	2	punkt osadniczy	epoka kamienia
97	21	Niekłań Wielki	3	punkt osadniczy	nowożytność
98	22	Niekłań Wielki	4	punkt osadniczy	późne średniowiecze
				punkt osadniczy	nowożytność
99	23	Niekłań Wielki	5	punkt osadniczy	późne średniowiecze
				punkt osadniczy	nowożytność
100	24	Niekłań Wielki	6	punkt osadniczy	nowożytność (XVI w. – XVII w.)
101	25	Niekłań Wielki	7	punkt osadniczy	nowożytność (XVI w. – XVII w.)
102	26	Wielka Wieś	4	punkt osadniczy	nowożytność (XVI w. – XVII w.)

Źródło: Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Stąporków.

Tabela nr 8.

Wykaz zabytków nieruchomych – stanowisk archeologicznych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Stąporków. Obszar AZP 79-63.

Lp. GEZ	Numer stanowiska na obszarze	Nazwa miejscowości	Numer stanowiska w miejscowości	Funkcja stanowiska	Datowanie
103	1	Niekłań Wielki	1	kuźnica wodna	nowożytność (ok. 1526 r.)
104	2	Niekłań Mały	1	punkt osadniczy	późne średniowiecze
				osada	nowożytność

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

105	3	Niekań Mały	2	punkt osadniczy	późne średniowiecze / nowożytność
106	4	Nadziejów	1	punkt osadniczy	późne średniowiecze
				punkt osadniczy	późne średniowiecze / nowożytność
				punkt osadniczy	nowożytność
107	5	Nadziejów	2	punkt osadniczy	późne średniowiecze / nowożytność
				punkt osadniczy	nowożytność

Źródło: Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Stąporków.

Tabela nr 9.

Wykaz zabytków nieruchomych – stanowisk archeologicznych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Stąporków. Obszar AZP 80-61.

Lp. GEZ	Numer stanowiska na obszarze	Nazwa miejscowości	Numer stanowiska w miejscowości	Funkcja stanowiska	Datowanie
108	1	Błotnica	1	kuźnica	XIX w.
				wielki piec	XIX w.
109	3	Janów	1	kuźnica	XIX w.
110	4	Modrzewina	1	kopalnia rudy żelaza	XIX w.
111	7	Janów	2	ślad osadniczy	epoka kamienia
				osada	średniowiecze
				osada	wczesne średniowiecze
112	19	Błotnica	2	osada	wczesne średniowiecze
113	20	Błotnica	3	ślad osadniczy	neolit / brąz

Źródło: Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Stąporków.

Tabela nr 10.

Wykaz zabytków nieruchomych – stanowisk archeologicznych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Stąporków. Obszar AZP 80-62.

Lp. GEZ	Numer stanowiska na obszarze	Nazwa miejscowości	Numer stanowiska w miejscowości	Funkcja stanowiska	Datowanie
114	1	Czarniecka Góra	1	punkt osadniczy	epoka kamienia
115	2	Czarniecka Góra	2	punkt osadniczy	epoka kamienia (paleolit - mezolit)
116	3	Hucisko	1	punkt osadniczy	neolit
117	4	Hucisko	2	punkt osadniczy	późne średniowiecze
				osada	nowożytność
118	5	Hucisko	3	punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich
119	6	Hucisko	4	punkt osadniczy	późne średniowiecze
				osada	nowożytność
120	7	Pardołów	1	punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

121	8	Włochów	1	punkt osadniczy	późne średniowiecze
				osada	nowożytność
122	9	Włochów	2	punkt osadniczy	późne średniowiecze
				punkt osadniczy	nowożytność
123	10	Włochów	3	punkt osadniczy	późne średniowiecze / nowożytność
				punkt osadniczy	nowożytność
124	11	Gosań	1	kuźnica żelazna	nowożytność (ok. 1662 r. – 1674 r.)
125	12	Gosań	2	punkt osadniczy	późne średniowiecze / nowożytność
				osada	nowożytność
126	13	Gosań	3	punkt osadniczy	późne średniowiecze / nowożytność
				punkt osadniczy	nowożytność
127	14	Mokra	1	punkt osadniczy	późne średniowiecze / nowożytność
				osada	nowożytność
128	15	Duraczów	1	kuźnica żelazna	nowożytność
129	16	Duraczów	2	punkt osadniczy	nowożytność (XVI – XVII w.)
130	17	Duraczów	3	punkt osadniczy	nowożytność (XVI – XVII w.)

Źródło: Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Stąporków.

Tabela nr 11.

Wykaz zabytków nieruchomych – stanowisk archeologicznych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Stąporków. Obszar AZP 80-63.

Lp. GEZ	Numer stanowiska na obszarze	Nazwa miejscowości	Numer stanowiska w miejscowości	Funkcja stanowiska	Datowanie
131	1	Odrowąż	1	kuźnica	nowożytność (ok. 1510 r.)
132	2	Odrowąż	2	kuźnica	nowożytność (ok. 1510 r.)
133	3	Odrowąż	3	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze
				punkt osadniczy	późne średniowiecze
				osada	nowożytność
134	4	Odrowąż	4	punkt osadniczy	późne średniowiecze
				osada	nowożytność
135	5	Odrowąż	5	punkt osadniczy	późne średniowiecze
				osada	nowożytność
136	6	Odrowąż	6	punkt osadniczy	późne średniowiecze / nowożytność
				punkt osadniczy	nowożytność
137	7	Odrowąż	7	punkt osadniczy	późne średniowiecze
138	8	Odrowąż	8	punkt osadniczy	późne średniowiecze / nowożytność
				osada	nowożytność

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

Lp. GEZ	Numer stanowiska na obszarze	Nazwa miejscowości	Numer stanowiska w miejscowości	Funkcja stanowiska	Datowanie
139	9	Odrowąż	9	punkt osadniczy	późne średniowiecze / nowożytność
				osada	nowożytność
140	10	Odrowąż	10	punkt osadniczy	późne średniowiecze / nowożytność
				osada	nowożytność
141	11	Odrowąż	11	punkt osadniczy	późne średniowiecze
				osada	nowożytność
142	12	Odrowąż	12	punkt osadniczy	nowożytność (XVI w. – XVII w.)
143	20	Świerczów	1	kuźnica żelazna	nowożytność (XVI w.)
144	21	Świerczów	2	punkt osadniczy	nowożytność (XVI w.)
145	22	Świerczów	3	punkt osadniczy	późne średniowiecze / nowożytność
				osada	nowożytność (XVI w. – XVII w.)

Źródło: Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Stąporków.

Tabela nr 12.

Wykaz zabytków nieruchomych – stanowisk archeologicznych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Stąporków. Obszar AZP 81-62.

Lp. GEZ	Numer stanowiska na obszarze	Nazwa miejscowości	Numer stanowiska w miejscowości	Funkcja stanowiska	Datowanie
146	1	Krasna	1	wielki piec i odlewnia	nowożytność (4 ćwierć XVIII w.)
147	2	Krasna	2	osada	epoka kamienia
148	3	Krasna	3	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze / późne średniowiecze
				osada	nowożytność
149	4	Krasna	4	punkt osadniczy	późne średniowiecze
				punkt osadniczy	nowożytność
150	5	Krasna	5	punkt osadniczy	późne średniowiecze
				punkt osadniczy	nowożytność
151	6	Krasna	6	punkt osadniczy	nowożytność (XVI w. – XVII w.)
152	7	Krasna	7	punkt osadniczy	nowożytność (XVI w. – XVII w.)
153	8	Krasna	8	punkt osadniczy	nowożytność (XVI w. – XVII w.)
154	9	Krasna	9	punkt osadniczy	nowożytność (XVI w. – XVII w.)
155	10	Komorów	1	punkt osadniczy	nowożytność (XVI w. – XVII w.)

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

Lp. GEZ	Numer stanowiska na obszarze	Nazwa miejscowości	Numer stanowiska w miejscowości	Funkcja stanowiska	Datowanie
156	11	Komorów	2	punkt osadniczy	nowożytność (XVI w. – XVII w.)
157	12	Komorów	3	punkt osadniczy	późne średniowiecze / nowożytność
				punkt osadniczy	nowożytność
158	13	Komorów	4	punkt osadniczy	nowożytność (XVI w. – XVII w.)
159	14	Komorów	5	punkt osadniczy	późne średniowiecze / nowożytność
				osada	nowożytność
160	15	Gustawów	1	osada	epoka kamienia
161	16	Gustawów	2	punkt osadniczy	epoka kamienia
162	17	Gustawów	3	punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich
163	18	Gustawów	4	punkt osadniczy	późne średniowiecze
				punkt osadniczy	nowożytność
164	19	Gustawów	5	punkt osadniczy	nowożytność (XVI w. – XVII w.)
165	20	Gosań	4	punkt osadniczy	późne średniowiecze
				osada	nowożytność
166	21	Gosań	5	punkt osadniczy	późne średniowiecze
				osada	nowożytność
167	22	Gosań	6	punkt osadniczy	późne średniowiecze / nowożytność
				osada	nowożytność
168	23	Gosań	7	punkt osadniczy	późne średniowiecze
				punkt osadniczy	nowożytność
169	24	Gosań	8	punkt osadniczy	późne średniowiecze
				punkt osadniczy	nowożytność
170	25	Gosań	9	punkt osadniczy	późne średniowiecze / nowożytność
				punkt osadniczy	nowożytność
171	26	Luta	1	huta szklana	nowożytność (1662 r. – 1668 r.)
172	27	Luta	2	punkt osadniczy	późne średniowiecze / nowożytność
				osada	nowożytność
173	28	Luta	3	punkt osadniczy	nowożytność (XVI w. – XVII w.)
174	29	Luta	4	punkt osadniczy	późne średniowiecze / nowożytność
				punkt osadniczy	nowożytność
175	30	Luta	5	punkt osadniczy	późne średniowiecze / nowożytność

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

Lp. GEZ	Numer stanowiska na obszarze	Nazwa miejscowości	Numer stanowiska w miejscowości	Funkcja stanowiska	Datowanie
				punkt osadniczy	nowożytność
176	31	Luta	6	punkt osadniczy	późne średniowiecze
				punkt osadniczy	nowożytność
177	32	Bień	1	punkt osadniczy	nowożytność (XVI w. – XVII w.)

Źródło: Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Stąporków.

Baza obszarów AZP jest zbiorem otwartym, ponieważ istnieje prawdopodobieństwo, że w wyniku dalszych prac badawczych bądź prowadzonych prac ziemnych zostaną znalezione nowe ślady osadnicze. Natomiast do zagrożeń na jakie narażone są stanowiska archeologiczne należą w szczególności działalność rolnicza głównie tzw. głęboka orka, wydobywanie kruszyw, działalność inwestycyjna, nielegalne poszukiwania czy siły natury.

Zatwierdzona Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Stąporków została opublikowana na stronie internetowej Biuletynu Informacji Publicznej Urzędu Miejskiego w Stąporkowie. Została przesłana do Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, jak również do organów administracji architektoniczno-budowlanej oraz nadzoru budowlanego szczebla powiatowego i wojewódzkiego, ponieważ właściwa wymiana informacji usprawni uzgadnianie planowanych inwestycji przy obiektach i na obszarach ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

5.3.3. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla Gminy Stąporków

Do charakterystycznych cech kulturowych Gminy Stąporków można zaliczyć m.in. zabytki sakralne, które są najlepiej zachowanymi zabytkami w Gminie. Zabytki o charakterze przemysłowym świadczą o przynależności terenu do Staropolskiego Zagłębia Przemysłowego będącego kolebką polskiego przemysłu - niestety wiele z nich uległo likwidacji.

Do najbardziej wartościowych obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie Gminy Stąporków należą:

Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Wawrzyńca w Nieklaniu Wielkim, w skład którego wchodzi Kościół oraz ogrodzenie z bramami.

Starania o wybudowanie kościoła w Nieklaniu rozpoczęła dziedziczka Nieklania, Katarzyna hr. Małachowska na początku XIX wieku, w 1806 r. Pozwolenie na budowę otrzymano dopiero po jej śmierci w 1835 r. Świątynię erygował następny właściciel Nieklania Onufry hr. Małachowski.

Patronem kościoła i parafii został św. Wawrzyniec, diakon męczennik. W 1881 r. gruntownie przebudowano kościół, dodając dwie kaplice, co nadało mu formę łacińskiego krzyża. Fundatorem tej restauracji był kolejny właściciel Nieklania Ludwik hr. Plater, przy znacznym współudziale parafian. Świątynia została wybudowana z kamienia a utrzymana została w stylu neogotyckim.

Fotografia nr 1. Kościół parafialny p.w. św. Wawrzyńca w Niekłaniu Wielkim

Źródło: Urząd Miejski w Stąporkowie

Ołtarz wielki przedstawia obraz Matki Boskiej Nieustającej Pomocy, który został sprowadzony z Rzymu przez hr. Elżbietę z Zamojskich Platerową, jako wotum za uzdrowienie. Zasłonę tworzy obraz Zwiastowania NMP pędzla Karola Millera z Warszawy, w 1895 r. ufundowany przez fabrykantów z Furmanowa. Po obu stronach ołtarza znajdują się figury św. Zygmunta i Ludwika – królów, patronów rodu Platerów. Ołtarz ufundował hr. Ludwik Plater. Ołtarz boczny to obraz św. Wawrzyńca namalowany w 1836 r. przez B. Dąbrowskiego. Ołtarz boczny – obraz św. Barbary pędzla tegoż samego malarza. Figurka Matki Boskiej Niepokalanego Poczęcia została postawiona na pamiątkę powodzi w lipcu 1903 r.

Teren kościoła parafialnego jest otoczony murowanym ogrodzeniem z bramami z ozdobnymi kratami żeliwnymi z przełomu XIX i XX w.

Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Jacka i Katarzyny w Odrowążu, w skład którego wchodzi Kościół, dzwonnica bramna, kostnica, ogrodzenie oraz cmentarz przykościelny.

Z powstaniem kościoła wiąże się miejscowa legenda. Świątynia miała być postawiona na sąsiednim wzgórzu, gdy zwieziono budulec i zaczęto obrabiać drewno, wióry odpadające spod toporów cieśli nadprzyrodzoną mocą leciały na sąsiednie wyższe wzgórze. Uznano w tym moc Bożą, wskazującą na godniejsze miejsce do budowy świątyni. Przewieziono więc materiały i właśnie tam wzniesiono kościół.

Druga legenda mówi, że pierwotnym fundatorem kościoła w Odrowążu miał być św. Jacek, który w połowie XIII w. w swoich pielgrzymkach apostołskich, nawiedzając Końskie, miał w Odrowążu zatknąć krzyż misyjny właśnie w miejscu, gdzie dziś stoi kościół.

Fotografia nr 2. Kościół parafialny p.w. św. Jacka i Katarzyny w Odrowążu

Źródło: Urząd Miejski w Stąporkowie

Pierwotny kościół był prawdopodobnie budowlą małą, najprawdopodobniej wielkości dzisiejszej nawy głównej, w kształcie prostokąta, zakończony absydą na ołtarz z drewnianym sklepieniem przykrytym strzechą albo gontem. W 1529 roku ufundowano pierwszy dzwon z napisem „*O Rex Gloriam Christe veni in pace*” – 1529. Drugi największy dzwon ufundował Feliks Budzyński w 1562 r. (napis „*Christus Rex fortis venit in pace et Deus Homo factus es*”). Budzyński w 1563 r. ufundował kamienną chrzcielnicę w stylu renesansowym, na której znajdują się herby właścicieli Odrowąża.

W latach 1656-1672 przystąpiono do przebudowy kościoła. W 1856 r. przebudowano fasadę i dostawiono kruchtę od frontu. Restauracja świątyni była podejmowana w latach 1871-1883.

Wewnątrz świątyni znajduje się obraz św. Jacka, który od wieków uznawany był za słynący łaskami. Świątynia, choć nieoficjalnie, jest sanktuarium św. Jacka o wielowiekowych tradycjach kultu tego świętego.

Na terenie parafii znajduje się także kaplica św. Rozalii wybudowana po ustąpieniu „czarnej zarazy”, która szalała w I połowie XVII wieku. Została ona rozebrana w XX wieku, a na jej miejscu w roku 1906 zbudowano nową drewnianą kaplicę z ołtarzem św. Rozalii.

Fotografia nr 3. Kościół Filialny p.w. św. Rozalii

Źródło: Urząd Miejski w Stąporkowie

Kościół parafialny p.w. Nawiedzenia NMP w Czarnej.

Podanie głosi, że objawienie się Maryi mieszkańcom ziemi koneckiej miało miejsce na przełomie XVI i XVII w. Okoliczny lud, który ciężko pracował w Czarnej przy wypalaniu węgla drzewnego i wytopie rudy żelaza, oddał się Jej we władanie, zdołując miejsce objawienia i budując małą kapliczkę. Sława otrzymanych łask rozchodziła się szybko, a z bliższych i dalszych okolic przybywali pielgrzymi.

Uplywem czasu staraniem hrabiny Izabeli Małachowskiej z Humieckich rozpoczęto budowę kościoła. Zezwolenia udzielił dnia 16 marca 1763 r. abp Władysław Łubieński, Prymas Polski, „na cześć Boga Wszechmogącego i Matki Bożej słynącej tutaj przez swój obraz wszelkimi łaskami”. Parafia powstała w 1919 r.

Budowa kaplicy, a później kościoła fundowanego przez Izabelę Małachowską, jak też powstanie obecnego Sanktuarium to przedsięwzięcia ściśle powiązane z obecnością wizerunku Matki Bożej. Obraz, malowany na płótnie, jest jednym z najpiękniejszych wizerunków Matki Bożej wykonanych na podobieństwo rzymskiego „*Salus populi romani*” (*Zbawienie ludu rzymskiego*) i pochodzi z przełomu XVI i XVII w. Prymas Władysław Łubieński udzielił w 1763 r. zezwolenia na kult obrazu i w tym też celu wybudowano w Czarnej pierwotną kaplicę. Obraz odnowiono w latach 1990-1991 i w 1997 r. Od lat dziewięćdziesiątych XX w. nosi tytuł: „Matka Boża Wychowawczyni”, który

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

został umocniony nauczaniem Pap. Jana Pawła II: „Szczególne dary, którymi Bóg napełnił Maryję, usposabiały Ją zwłaszcza do roli Matki i wychowawczyni (...). Maryja i Józef jawią się jako wzór wszystkich wychowawców” (Audiencja generalna, 27 listopada 1996 r.). Uroczysta koronacja, na mocy zezwolenia Stolicy Apostolskiej, odbyła się 5 września 1999 r. Dokonał jej kard. Józef Glemp, prymas Polski wraz z bp. Edwardem Materskim i bp. Janem Chrapkiem.

Fotografia nr 4. Kościół parafialny p.w. Nawiedzenia NMP w Czarnej - Sanktuarium Matki Bożej Wychowawczyni

Źródło: Urząd Miejski w Stąporkowie

Obecny kościół parafialny, jest wybudowany według projektu arch. Stefana Lamparskiego z Radomia, zmodyfikowany przez arch. Wacława Krzyżanowskiego z Krakowa na styl romański. Kościół został uszkodzony w czasie II wojny światowej. W latach 1945-1950 został odrestaurowany. Kościół jest murowany z miejscowego kamienia piaskowca, jednonawowy, oszarpowany, dach dwuspadowy kryty jest blachą ocynkowaną.

Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Barbary w Krasnej w skład którego wchodzi Kościół oraz ogrodzenie murowano-żeliwne.

Kościół pw. św. Barbary powstał według projektu arch. W. Borowieckiego, z fundacji dziedzica Stefana Wielowieyskiego i parafian w latach 1935-1936. Kościół był restaurowany w 1990 r. Jest budowlą wzniesioną z kamienia i cegły.

Fotografia nr 5. Kościół parafialny p.w. św. Barbary w Krasnej

Źródło: Urząd Miejski w Stąporkowie

Zespół uzdrowiska w Czarnieckiej Górze w skład którego wchodzi szpital, szkoła (później oddział zakaźny szpitala) oraz dawny budynek administracyjny.

Klimatyczne zalety Czarnieckiej Góry odkrył pod koniec XIX w. doktor Michał Misiewicz, który wykupił od hrabiego Jana Tarnowskiego kilkanaście hektarów lasu i założył uzdrowisko przyrodolecznicze. Dodatkowym atutem było źródło „Stefan”, wypływająca woda cieszyła się bardzo dużym powodzeniem i niemalże zabobonną wiarą w uzdrawiającą moc. Nazywana była „sercówką”, ponieważ miejsce, z którego wypływała, otoczone było obramowaniem w kształcie serca.

W uzdrowisku leczono m.in. choroby serca, przewodu pokarmowego, kobiece i nerwowe, a także dróg oddechowych. Ważne w procesie leczenia były klimat, woda źródła i ruch. Kuracjusze mogli się nie tylko leczyć, ale także bawić. Wiezorami grała orkiestra, a panie obtańcowywał i zabawiał fordanser. Do dyspozycji letników były m.in. korty tenisowe, kręgielnia, krokiet i łódki na jezioru.

Pobyt w Czarnieckiej Górze nie należał do najtańszych, dlatego odwiedzali ją głównie zamożni mieszkańcy z Warszawy, Łodzi, Piotrkowa czy Kielc. Duży odsetek kuracjuszy był pochodzenia żydowskiego. W lata 1905-1917 po zdrowie i relaks jeździli tam posłowie do rosyjskiego parlamentu Dumy, w okresie międzywojennym tak znane osobistości, jak gwiazda filmowa Jadwiga Smosarska, pisarz Bolesław Prus, premier Felicjan Sławoj-Składkowski czy prezydent Warszawy Stefan Starzyński. W latach 30-tych XX w. przebywali tu mieszkańcy woj. poznańskiego, śląskiego, wileńskiego a nawet kuracjusze z Francji, Anglii a nawet Jerozolimy.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

O tym, jak wówczas popularna była Czarniecka Góra, świadczy fakt, że rocznie odwiedzało ją nawet 10 tysięcy osób. Latem kursował tam specjalny pociąg z Łodzi, a na gości oprócz sanatorium czekało sześć pensjonatów w drewnianych willach, które miały niepowtarzalny styl charakteryzujący się licznymi tarasami i balkonami, na dachach wznosiły się dekoracyjne wieżyczki.

Wybuch II wojny światowej przerwał rozwój uzdrowiska w Czarnieckiej Górze. Sanatorium zajęli Niemcy. Kiedy po zakończeniu wojny próbowano przywrócić dawną świetność uzdrowiska wznowiła działalność pobliska kopalnia rudy żelaza „Edward”. Na skutek intensywnych prac wydobywczych całkowicie zanikło źródło „sercówki”. W miejscu dawnego zakładu przyrodoleczniczego powstał Szpital Rehabilitacji Leczniczej, a obecnie Świętokrzyskie Centrum Rehabilitacji.

O najlepszych latach Uzdrowiska w Czarnieckiej Górze przypomina dawna drewniana zabudowa letniskowa, stanowiąca również układ przestrzenny Uzdrowiska. Do *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Stąporków* zostały wpisane drewniane domy letniskowe nr 38, 39, 40, 41, 52, 59, 60, 61 oraz 63 powstałe ok. 1930 r.

Na szczególną uwagę zasługuje Dom letniskowy nr 59 tzw. **Willa „Halinówka”**, który został wpisany do rejestru zabytków w dniu 13-04-1989 r. pod nr A.501.

Fotografia nr 6. Dom letniskowy nr 59 w Czarnieckiej Górze tzw. Willa „Halinówka”

Źródło: Urząd Miejski w Stąporkowie

Jest to drewniany dom położony na planie zbliżonym do kwadratu z przeszkloną werandą od frontu i tarasem z tyłu. Posadowiony jest na kamiennym fundamencie i cokole, oszalowany poziomymi, a w narożnikach pionowymi deskami. Dach pokryty jest blachą ocynkowaną, wysunięty jest za zewnątrz wydatnym okapem. Dom otoczony jest wysokim drzewami m.in. sosnami, dębami i brzojami. Willa „Halinówka” stanowi własność prywatną.

Zespół zakładu wielkopieczowego w Furmanowie

Pozostałości zespołu wielkopieczowego położonego nad rzeką Czarną, zbudowanego w latach 1830-1835 przez Jana Małachowskiego (potem własność Platerów, przebudowanego w latach 70. XIX w.). Kryzys gospodarczy na początku XX w. spowodował upadek zakładów Platerów. Wielki piec wygaszono w 1907 r. i nigdy go ponownie nie uruchomiono. Sylwetka zakładu jest widoczna z daleka dzięki charakterystycznej wieży wyciągowej (gichtociąg)

Fotografia nr 7. Zespół zakładu wielkopieczowego w Furmanowie.

Źródło: Urząd Miejski w Stąporkowie

Obecnie zachowały się: trzy parterowe, ceglane budynki fabryczne, dawne ogrodzenie, fragmenty układu wodnego (staw, pozostałości jazu i kanał roboczy) oraz charakterystyczna czterokondygnacyjna wieża gichtociągowa, służąca do wyciągania wsadu wielkopieczowego zwanego „gichtą”. Zespół zakładu wielkopieczowego w Furmanowie stanowi własność prywatną.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

Analiza szans i zagrożeń oraz mocnych i słabych stron wynikająca z oceny stanu dziedzictwa kulturowego i uwarunkowań jego ochrony oraz realizowanej przez Gminę Stąporków polityki rozwoju przestrzennego i społeczno-gospodarczego przedstawia się następująco:

Tabela nr 13. Analiza SWOT

MOCNE STRONY GMINY STĄPORKÓW	SŁABE STRONY GMINY STĄPORKÓW
▪ otwartość i przychyłność władz samorządowych ▪ Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Stąporków ▪ bogate tradycje przemysłowe Gminy Stąporków ▪ tradycje uzdrowiskowe i lecznicze ▪ mikroklimat – duże tereny leśne ▪ potencjał turystyczno-rekreacyjny ▪ walory krajobrazowe i przyrodnicze gminy (rezerваты przyrody, pomniki przyrody) ▪ „Piekielny szlak” ▪ dobrze zachowane obiekty sakralne o wysokiej wartości kulturowej ▪ Sanktuarium Matki Bożej Wychowawczynie w Czarnej – miejsce kultu i pielgrzymek ▪ działalność Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury i Sportu	▪ niewielka ilość obiektów wpisanych do rejestru zabytków ▪ brak miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy ▪ niekorzystne przekształcanie zabudowy historycznej oraz jej otoczenia ▪ niedostateczna świadomość mieszkańców o wartości zasobów kulturowych gminy ▪ nieuregulowane sprawy własnościowe ▪ niedostateczna edukacja o wartościach dziedzictwa kulturowego gminy ▪ brak inwestorów zainteresowanych rewitalizacją obiektów zabytkowych ▪ trudności z pozyskaniem środków finansowych na ochronę dziedzictwa kulturowego ▪ trudność w pozyskiwaniu środków na konserwację i remonty obiektów niewpisanych do rejestru zabytków ▪ niedostateczna promocja Gminy pod kątem obiektów zabytkowych ▪ słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna – niedostateczna ilość miejsc noclegowych, niewystarczająca informacja, brak oznakowania zabytków ▪ słaba kondycja finansowa mieszkańców ▪ emigracja zarobkowa ▪ wysokie bezrobocie
SZANSE GMINY STĄPORKÓW	ZAGROŻENIA GMINY STĄPORKÓW
▪ duża dbałość o obiekty sakralne ▪ pozytywna rola Kościoła w dziedzinie ochrony zabytków ▪ możliwość dofinansowania z budżetu gminy do prac przy obiektach sakralnych wpisanych do rejestru zabytków	▪ brak jasnych i przejrzystych przepisów dotyczących działań przy obiektach zabytkowych niewpisanych do rejestru zabytków ▪ pogarszający się stan techniczny obiektów ▪ skomplikowane procedury przy ubieganiu się

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

▪ możliwość pozyskania środków pozabudżetowych ▪ wykorzystanie walorów przyrodniczych i zasobów kulturowych dla rozwoju turystyki ▪ uwzględnienie ochrony dziedzictwa kulturowego w planowaniu przestrzennym ▪ rosnące zapotrzebowanie na turystykę pieszą i rowerową ▪ programy edukacyjne o dziedzictwie kulturowym prowadzone w szkołach ▪ plenerowe imprezy o charakterze historycznym	- o dofinansowanie ze środków unijnych szczególnie przez osoby prywatne ▪ bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych ▪ niska świadomość mieszkańców dot. kultury, dziedzictwa i tradycji charakteryzujących gminę ▪ zagrożone stanowiska archeologiczne poprzez działalność budowlaną i rolniczą ▪ dewastacje niezabezpieczonych obiektów zabytkowych

Źródło: opracowanie własne.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

7. Założenia programowe: priorytety, kierunki działań i zadania

Program Opieki Nad Zabytkami Gminy Stąporków na lata 2017-2020 jest programem wieloletnim, który określa cele i działania związane z opieką nad zabytkami. Ma na celu ochronę zasobów dziedzictwa kulturowego dla zachowania dla następnych pokoleń. Wymaga to zaangażowania jednostki samorządu terytorialnego, która wyznacza kierunki rozwoju gminy oraz odpowiada za ład i zagospodarowanie przestrzenne. Istotna jest również świadomość właścicieli obiektów zabytkowych, dotycząca ich obowiązków związanych z zachowaniem dóbr środowiska kulturowego gminy.

W ramach *Program Opieki Nad Zabytkami Gminy Stąporków na lata 2017-2020* zostały opracowane priorytety, do których realizacji wyznaczono kierunki działań wraz z zadaniami.

PRIORYTET I:

Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy Stąporków.

Kierunek Działań:

Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy ich zachowania.

Zadania:

- udzielanie dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, zgodnie z Uchwałą nr XXXIX/224/2009 Rady Miejskiej w Stąporkowie z dnia 23 lipca 2009 r. oraz Uchwałą Nr XLIV/279/2009 z dnia 20 listopada 2009 r.,
- prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach ujętych w gminnej ewidencji zabytków, stanowiących własność Gminy Stąporków,
- podejmowanie działań mających na celu pozyskanie środków finansowych na rewaloryzację zabytków, będących własnością Gminy Stąporków,
- informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków finansowych na remonty i odnowę zabytków oraz doradztwo w przygotowaniu wniosków o dofinansowanie.

Kierunek Działań:

Podjęcie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne

Zadania:

- współpraca z organizacjami turystycznymi, mająca na celu rozpropagowanie walorów gminy,
- opieka nad miejscami pamięci narodowej oraz mogiłami wojennymi.

PRIORYTET II:

Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

Kierunek Działań:

Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

Zadania:

- identyfikacja krajobrazu kulturowego i ustanowienie form ochrony przy opracowaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
- opracowanie Strategii Rozwoju Gminy Stąporków.

Kierunek Działań:

Ochrona dziedzictwa kulturowego gminy

Zadania:

- aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Stąporków z uwzględnieniem zmian będących następstwem utracenia wartości historycznych architektonicznych i artystycznych obiektów zabytkowych wynikających z modernizacji, remontów i rozbiórek (aktualizacja dokumentacji fotograficznej co 2 lata),
- inwentaryzacja obiektów tzw. małej architektury (kapliczki, krzyże przydrożne) oraz uzyskanie informacji dot. ich historii we współpracy z Sołtysami i Radnymi.

PRIORYTET III:

Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości

Kierunek Działań:

Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym Gminy Stąporków

Zadania:

- zamieszczenie *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Stąporków* oraz *Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami Gminy Stąporków na lata 2017-2020* na BIP Urzędu Miejskiego w Stąporkowie,
- udostępnienie informacji o zabytkach na stronie internetowej Gminy,
- zbieranie materiałów archiwalnych dotyczących historii Gminy Stąporków – stare zdjęcia, mapy, artykuły,
- uzupełnianie i aktualizowanie danych dotyczących zabytków i stanowisk archeologicznych w ramach Systemu Informacji Przestrzennej Województwa Świętokrzyskiego „e-świętokrzyskie”.

Kierunek Działań:

Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym

Zadania:

- współpraca z organizacjami pozarządowymi w celu popularyzacji dziedzictwa kulturowego Gminy Stąporków,
- organizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek krajoznawczych szlakiem obiektów zabytkowych i ich historii,
- popularyzacja konkursów szkolnych i pozaszkolnych z zakresu dziedzictwa kulturowego oraz historii Gminy Stąporków,
- uwzględnienie obiektów zabytkowych przy wyznaczaniu nowych tras turystycznych i ścieżek dydaktycznych,
- organizacja imprez związanych z rocznicami wydarzeń historycznych,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

- organizowanie wystaw, spotkań, plenerów malarskich dot. historii Gminy, krajobrazu kulturowego, zabytków oraz małej architektury (kapliczki, krzyże przydrożne).

8. Instrumentarium realizacji Programu Opieki nad Zabytkami

Podstawę instrumentarium *Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami Gminy Stąporków na lata 2017-2020* stanowią obowiązujące przepisy prawne i zawarte w nich regulacje dotyczące instrumentów prawno-ekonomicznych i finansów publicznych. Są to:

1. Instrumenty prawne:
  - uchwalenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
  - budowa parków kulturowych,
  - wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością Gminy,
  - wykonywanie decyzji administracyjnych np. Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
2. Instrumenty finansowe:
  - finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy,
  - korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich,
  - dotacje, subwencje, darowizny, granty na prace remontowe i konserwatorskie,
  - dofinansowanie dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych,
  - finansowanie nagród dla uczestników konkursów w ramach działań edukacyjnych.
3. Instrumenty koordynacji:
  - realizacja projektów i programów gminy, dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy,
  - współpraca z parafiami w zakresie wykonywania prac remontowych, konserwatorskich przy zabytkowych obiektach sakralnych.
4. Instrumenty społeczne:
  - działania edukacyjne i promocyjne,
  - współdziałanie z organizacjami społecznymi.
5. Instrumenty kontrolne
  - aktualizacja i weryfikacja Gminnej Ewidencji Zabytków,
  - monitoring stanu zachowania zabytków.

9. Zasady oceny realizacji Programu Opieki nad Zabytkami

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (t.j. Dz.U. 2014 r. poz. 1446 z późn. zm.) zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co dwa lata, sprawozdanie z realizacji programu opieki nad zabytkami i przedstawiania go odpowiednio Sejmikowi Województwa, Radzie Powiatu lub Radzie Gminy.

Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji *Programu*, która uwzględnia wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania *Programu* oraz efektywność ich wykonania.

Kryteria prowadzenia oceny realizacji *Programu* w ramach poszczególnych priorytetów przedstawiają się następująco:

PRIORYTET I:

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy Stąporków

- wartość udzielonych dotacji z budżetu Gminy Stąporków na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- wartość pozyskanych środków finansowych na rewaloryzację zabytków stanowiących własność Gminy Stąporków,
- wartość wydatków poniesionych na prowadzone prace remontowo-konserwatorskie przy obiektach ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków stanowiących własność Gminy Stąporków,
- wartość środków przeznaczonych na opiekę nad miejscami pamięci narodowej oraz mogiłami wojennymi.

PRIORYTET II:

Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

- informacja nt. opracowania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
- informacja nt. opracowania Strategii Rozwoju Gminy Stąporków i zapisów dot. dziedzictwa kulturowego w niej zawartych,
- informacja nt. wprowadzonych zmian w Gminnej Ewidencji Zabytków,
- informacja nt. zinwentaryzowanych obiektów małej architektury (kapliczki, krzyże przydrożne).

PRIORYTET III:

Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości

- liczba i rodzaj zrealizowanych konkursów szkolnych i pozaszkolnych z zakresu dziedzictwa kulturowego,
- liczba zorganizowanych zajęć szkolnych o tematyce dziedzictwa kulturowego Gminy Stąporków,
- ilość zorganizowanych imprez związanych z rocznicami wydarzeń historycznych,
- ilość zorganizowanych wystaw, spotkań, plenerów malarskich dot. historii Gminy i jej krajobrazu kulturowego.

10. Źródła finansowania Programu Opieki nad Zabytkami

Główny obowiązek związany z opieką, ochroną oraz, co za tym idzie, finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach zabytkowych spoczywa na ich właścicielach i użytkownikach.

Program opieki nad zabytkami może być realizowany z uwzględnieniem następujących źródeł finansowania:

1) Krajowe źródła finansowania:

- dotacje z Budżetu Gminy,
- dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- dotacje z Wojewódzkiego Urzędu Świętokrzyskiego,
- dotacje z Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

- dotacje z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej – na utrzymanie i zachowanie zieleni zabytkowej,
- dotacje z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego – głównie w ramach programu „Dziedzictwo kulturowe” priorytet „Ochrona zabytków”,
- dotacje z Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji z Funduszu Kościelnego – na wykonywanie tylko podstawowych prac zabezpieczających sakralne obiekty zabytkowe (remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.).

2) Zagraniczne źródła finansowania:

- środki z Unii Europejskiej w ramach Funduszy strukturalnych,
- środki z funduszy organizacji międzynarodowych.

3) Inne źródła finansowania:

- własne środki finansowe właścicieli obiektów zabytkowych,
- środki finansowe pozyskane dzięki ofiarności parafian,
- środki z fundacji działających na rzecz ochrony zabytków, inicjatyw społecznych,
- fundusze organizacji pozarządowych.

11. Realizacja przez Gminę Stąporków zadań z zakresu ochrony zabytków

Gmina Stąporków udziela dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, zgodnie z Uchwałą nr XXXIX/224/2009 Rady Miejskiej w Stąporkowie z dnia 23 lipca 2009 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków zmienionej Uchwałą Nr XLIV/279/2009 z dnia 20 listopada 2009 r. w sprawie zmiany uchwały Nr XXXIX/224/2009 RM w Stąporkowie z dnia 23 lipca 2009 r.

W latach 2009-2016 z budżetu Gminy Stąporków udzielono dotacji celowych na dofinansowanie prac konserwacyjnych przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków na łączną kwotę w wysokości 229.000,00 zł. Dotacji udzielono Parafii Rzymsko-katolickiej w Odrowążu oraz Parafii Rzymsko-katolickiej w Nieklaniu Wielkim.

W latach 2009-2016 dzięki finansowaniu z dotacji Budżetu Gminy Stąporków wykonano m.in.:

Kościół pw. Św. Jacka i Św. Katarzyny w Odrowążu (łączna wartość dotacji 122.000,00 zł):

- wykonanie mineralnej izolacji przeciwwilgociowej pionowej oraz izolacji poziomej metodą iniekcji w części fundamentowej kościoła,
- prace konserwatorsko-restauratorskie w zakresie konserwacji technicznej i estetycznej zabytkowej Grupy Ukrzyżowania z belki tęczowej
- prace konserwatorsko-restauratorskie polegające na konserwacji technicznej i estetycznej ołtarza bocznego przy filarze
- prace konserwatorsko-restauratorskie baldachimu XVII wiecznej ambony w kościele,
- malowanie dzwonnicy w kolorystyce nawiązującej do elewacji kościoła,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

- montaż instalacji centralnego ogrzewania w budynku Kościoła (przyłącze do kotłowni umieszczonej w budynku plebanii),
- prace konserwatorskie przy korpusie i schodach ambony wraz z czterema rzeźbami figuralnymi (św. Jana Ewangelisty, "Salwador Mundi", dwie nieokreślone niewiasty).

Kościół pw. Św. Wawrzyńca w Nieklaniu Wielkim (łączna wartość dotacji 107.000,00 zł):

- prace konserwatorsko-restauratorskie XX wiecznej polichromii ściennej obejmującej ściany wraz z glifem okiennym oraz sklepienie kaplicy północnej południowej (lata 2009-2010),
- prace konserwacyjno-restauratorskie obejmujące kontynuację prac z poprzednich lat wraz ze scaleniem malowideł i ścian sklepienia, ornamentu we wnękach okiennych oraz dwoma złożonymi kapitelami przęśła nawy głównej, uzupełnienie warstw tynku, przywrócenie pierwotnej kolorystyki ścian i wnęk okiennych w części środkowej kościoła,
- remont instalacji elektrycznej i zabezpieczenie przed dalszym niszczeniem układu elektrycznego napędu dzwonów kościelnych.
- wykonanie warsztatowo 12 sterczyn na wieży kościelnej (8 na konstrukcji drewnianej, 4 puste jako nakrywy istniejących betonowych sterczyn).

Na uwagę zasługuje również ofiarność i nieodpłatna praca parafian, dzięki czemu obiekty sakralne są najlepiej zachowanymi obiektami zabytkowymi w Gminie Stąporków.

12. Podsumowanie

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Stąporków na lata 2017-2020 ma na celu dążenie do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego z terenu Gminy Stąporków.

Realizacja założeń *Programu* może przyczynić się do zwiększenia atrakcyjności Gminy Stąporków pod kątem rozwoju turystyki. Działania edukacyjne i promocyjne mogą wzbudzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, wzmacniać poczucie lokalnej tożsamości wspierające tzw. małą ojczyznę.

13. Bibliografia

1. Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków - *Gminny Program Opieki nad Zabytkami - Poradnik Metodyczny*
2. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. *o samorządzie gminnym* (t.j. Dz. U. z 2016r. poz. 446 z późn. zm.)
3. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (t.j. Dz. U. 2014 r. poz. 1446, z późn. zm.)
4. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej* z dnia 2 kwietnia 1997r (Dz. U. z 1997 r nr 78, poz. 483, z późn. zm)
5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. *Prawo budowlane* (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 290, z późn. zm.)
6. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. *o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 778, z późn. zm.)
6. Ustawa z dnia 9 października 2015 r. *o rewitalizacji* (Dz. U. z 2015 r. poz. 1777, z późn. zm.)
7. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. *Prawo ochrony środowiska* (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 672, z późn. zm.)
8. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. *o ochronie przyrody* (t.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 1651, z późn. zm.)
9. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. *o gospodarce nieruchomościami* (t.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 1774, z późn. zm.)
10. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. *o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej* (t.j. Dz. U. z 2012 r. poz. 406, z późn. zm.);
11. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. *o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie* (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 239, z późn. zm.)
12. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. *o muzeach* (t.j. Dz. U. z 2012 r. poz. 987, z późn. zm.)
13. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. *o bibliotekach* (t.j. Dz. U. z 2012 r. poz. 642, z późn. zm.).
14. Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. *o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach* (Dz. U. z 2016 r. poz. 1506, z późn. zm.)
15. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. *w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem* (Dz.U. 2011 nr 113, poz. 661);
16. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. *w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków* (t. j. Dz.U. z 2014 r. poz. 399)
17. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017
18. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2013 - Uzupelnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2020
19. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Świętokrzyskiego na lata 2013–2016
20. Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020
21. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego
22. Strategia Rozwoju Powiatu Koneckiego do roku 2020
23. Zmiana Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Stąporków
24. Materiały udostępnione przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach
25. Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Stąporków
26. Materiały udostępnione przez Regionalną Organizację Turystyczną Województwa Świętokrzyskiego

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STĄPORKÓW NA LATA 2017-2020

27. Gmina Stąporków *Gmina Stąporków w obiektywie*
28. Odlewnia Żeliwa Stąporków im. Rewolucji 1905 r. - *Wczoraj i dziś Stąporkowskich Odlewni* – Materiały szkoleniowe do użytku wewnętrznego – Stąporków - Grudzień 1978 r.
29. Piotr Solarz - *Historia Parafii Odrowąż* – Stowarzyszenie Towarzystwo Przyjaciół Odrowąży, Odrowąż 2016
30. Agnieszka Werens - *Czarnecka Góra. Historia uzdrowiska* – ARSLIBRIS Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy Końskie
31. www.staporkow.pl
32. www.staporkow.radom.lasy.gov.pl
33. www.diecezja.radom.pl

14. Spis tabel

1. Tabela nr 1. Wykaz miejsc pamięci narodowej oraz grobów wojennych znajdujących się na terenie Miasta i Gminy Stąporków
2. Tabela nr 2. Wykaz obiektów z terenu Gminy Stąporków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości województwa świętokrzyskiego
3. Tabela nr 3. Wykaz zabytków nieruchomości ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Stąporków
4. Tabela nr 4. Wykaz zabytków nieruchomości ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Stąporków należących do Gminy Stąporków
5. Tabela nr 5. Wykaz zabytków nieruchomości – stanowisk archeologicznych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Stąporków. Obszar AZP 78-62
6. Tabela nr 6. Wykaz zabytków nieruchomości – stanowisk archeologicznych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Stąporków. Obszar AZP 79-61
7. Tabela nr 7. Wykaz zabytków nieruchomości – stanowisk archeologicznych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Stąporków. Obszar AZP 79-62
8. Tabela nr 8. Wykaz zabytków nieruchomości – stanowisk archeologicznych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Stąporków. Obszar AZP 79-63
9. Tabela nr 9. Wykaz zabytków nieruchomości – stanowisk archeologicznych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Stąporków. Obszar AZP 80-61
10. Tabela nr 10. Wykaz zabytków nieruchomości – stanowisk archeologicznych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Stąporków. Obszar AZP 80-62
11. Tabela nr 11. Wykaz zabytków nieruchomości – stanowisk archeologicznych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Stąporków. Obszar AZP 80-63
12. Tabela nr 12. Wykaz zabytków nieruchomości – stanowisk archeologicznych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Stąporków. Obszar AZP 81-62
13. Tabela nr 13. Analiza SWOT

15. Spis rysunków

1. Rys. 1. Logo województwa świętokrzyskiego
2. Rys. 2. Mapa Gminy Stąporków
3. Rys. 3. Herb Miasta Stąporków

16. Spis fotografii

1. Fotografia nr 1. Kościół parafialny p.w. św. Wawrzyńca w Nieklaniu Wielkim
2. Fotografia nr 2. Kościół parafialny p.w. św. Jacka i Katarzyny w Odrowążu
3. Fotografia nr 3. Kościół Filialny p.w. św. Rozalii
4. Fotografia nr 4. Kościół parafialny p.w. Nawiedzenia NMP w Czarnej - Sanktuarium Matki Bożej Wychowawczynie
5. Fotografia nr 5. Kościół parafialny p.w. św. Barbary w Krasnej
6. Fotografia nr 6. Dom letniskowy nr 59 w Czarnieckiej Górze tzw. Willa „Halinówka”
7. Fotografia nr 7. Zespół Zakładu Wielkopieczowego w Furmanowie